

Utlåtande 2004:126 RIV+II (Dnr 413-1297/2000, 414-1421/2001, 414-1536/2001, 413-1808/2001, 322-230/2002, 322-2131/2002)

Åtgärder för att förbättra elevers kost-, motion- och hälsofrågor

Motion av Erik Nilsson (s) (2000:70)

Undersökning av mobbningsfrekvensen inom Stockholms skolor

Motion av Malte Sigemalm (s) (2001:61)

Handlingsplan mot sexuella trakasserier och sexualiserat våld i Stockholms skolor

Motion av Inger Stark (v) (2001:63)

Förbättring av matron i stadens skolor

Motion av Christopher Ödmann (mp) (2001:84)

Främjande av elevernas hälsa

Motion av Erik Nilsson (s) (2002:7)

Policy för Stockholms skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling

Hemställan från utbildningsnämnden

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Motionerna 2000:7, 2001:61, 2001:63, 2001:84 samt 2002:7 anses besvarade med vad som anförs i utlåtandet.
2. Anse att intentionerna i utbildningsnämndens förslag till Policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling, är tillgodosedda i förslagen till Skolplan och Strategi för elevhälsa.

Föredragande borgarråden Erik Nilsson och Kersti Py Börjeson anför följande.

Bakgrund

I motion 2000:70 föreslår Erik Nilsson (s) att utbildningsnämnden ska ges i uppdrag att göra en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers kost-, motion- och hälsofrågor och därmed deras skolprestationer, *bilaga 2*.

I motion 2001:61 föreslår Malte Sigemalm (s) att det ska genomföras en långtgående studie om mobbning och att undersökningen ska belysa elevers och lärares åsikter om den dagliga psykiska arbetsmiljön, *bilaga 3*.

I motion 2001:63 föreslår Inger Stark (v) att alla Stockholms skolor ska ha handlingsplaner mot sexuella trakasserier, att skolorna ska köpa in JämO:s handbok om könsmobbing samt att utbildningsförvaltningen får i uppdrag att tillsammans med sakkunniga på JämO arbeta fram en handlingsplan mot sexuella trakasserier och könsmobbing som stadens skolor kan använda, *bilaga 4*.

I motion 2001:84 föreslår Christopher Ödmann (mp) att det genomförs en inventering och åtgärdsplan för att erbjuda bättre och lugnare miljö i samband med lunchen i skolan och att de ekonomiska konsekvenserna t ex i form av ombyggnader av skolmatsalar redovisas, *bilaga 5*.

I motion 2002:7 föreslår Erik Nilsson (s) att kommunfullmäktige ska anta ett program för att främja elevernas hälsa i enlighet med 38 punkter som redovisas i motionen, *bilaga 6*.

I ärende 322-2132/2002 presenterar utbildningsnämnden ett förslag till gemensam policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling, *bilaga 7*. I revisorernas rapport 21-03-2002 uppmanades utbildningsnämnden att snarast ta fram en sådan policy.

Remisser

Motion 2000:70 om åtgärder för att förbättra elevers kost-, motion- och hälsofrågor har remitterats till utbildningsnämnden, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd samt Älvsjö stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden instämmer i huvudsak i vad som sägs i motionen och anser att sambandet mellan kost – motion – livsstilsvanor och skolprestationer behöver uppmärksammas i skolornas planering och i deras förebyggande elev- och skolhälsovårdsarbete.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd konstaterar att nämndens försöksverksamhet med kostnadsfri frukost har varit positiv. Dock bör inte resursfördelningssystemet justeras för att skapa incitament för att förbättra elevhälsan.

Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd avstyrker motionen.

Älvsjö stadsdelsnämnd motsätter sig inte att utbildningsnämnden gör en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers skolprestationer men anser att resursfördelningssystemet inte bör användas i det syfte motionären anger.

Motion 2001:16 om undersökning av mobbningsfrekvens inom Stockholms skolor har remitterats till utbildningsnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Kista stadsdelsnämnd och Norrmalms stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden anser inte att det föreligger behov av någon ytterligare undersökning, eftersom problemet med skolmobbing och dess förekomst och skadeverkningar, är dokumenterat i flera olika undersökningar under senare år.

Farsta stadsdelsnämnd anser att motionen pekar på ett antal viktiga punkter om mobbing. Farsta stadsdelsnämnd har genomfört flera omfattande enkäter om mobbing på skolorna.

Kista stadsdelsnämnd ställer sig positiv till motionärens hemställan.

Norrmalms stadsdelsnämnd har inget emot att en undersökning genomförs. Uppgiften torde i så fall lämnas till forsknings- och utvecklingsenheten eller till någon högskola.

Motion 2001:63 om handlingsplan mot sexuella trakasserier och sexualiserat våld i Stockholms skolor har remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, Hägerstens stadsdelsnämnd, Rinkeby stadsdelsnämnd och Östermalms stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret föreslår att utbildningsnämnden uppmanas ta en samordnande roll för kompetensutveckling och gemensamma insatser i staden för att motverka sexuella trakasserier, hårt språk och annan mobbning i stadens skolor.

Utbildningsnämnden instämmer i stort i vad som sägs i motionen, men anser att det inte finns skäl att utarbeta ytterligare policydokument i frågan.

Hägerstens stadsdelsnämnd anser att det bör avgöras på de enskilda skolorna om en särskild handlingsplan mot sexuella trakasserier ska utarbetas eller om detta ska ingå som en del av handlingsplanen mot mobbning och i jämställdhetsplanen.

Rinkeby stadsdelsnämnd tillstyrker motionen.

Östermalms stadsdelsnämnd menar att samtliga skolor arbetar med värdegrunden och att det genomsyrar såväl undervisningen som förhållningssättet i det dagliga umgänget. I den mån personalen behöver kompetensutveckling för att klara arbetet med dessa frågor så tillgodoses detta.

Motion 2001:84 om förbättring av matron i stadens skolor har remitterats till utbildningsnämnden, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd och Skärholmens stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden anser att ansvaret för att förbättra matron i stadens skolor är stadsdelsnämndernas och skolornas.

Kungsholmens stadsdelsnämnd tillstyrker förslaget om utredning med tillägget att utredningen även bör belysa frågan om pedagogiska måltider generellt för stadens förskolor och skolor.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd anser att matsalssituationen i stadsdelens skolor är relativt god.

Skärholmens stadsdelsnämnd konstaterar att skolledarna på respektive skola ansvarar för miljön i skolan även i matsalen. Det görs redan idag åtgärdsplaner för att förbättra verksamheten.

Motion 2002:7 om främjande av elevernas hälsa har remitterats till utbildningsnämnden, stadsledningskontoret, Farsta stadsdelsnämnd, Kista stadsdelsnämnd samt Norrmalms stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden finner det svårt att ta ställning till ett så omfattande program i alla dess delar.

Stadsledningskontoret anser att de i motionen nämnda problemen bäst åtgärdas lokalt utifrån behov och förutsättningar på de olika skolorna.

Farsta stadsdelsnämnd anser att skolplanens skrivning om att skolans huvuduppgift är att förmedla kunskaper och inte att överta föräldrarnas ansvar,

ska vara vägledande för stadens förtroendevalda i arbetet med skolan och dess inriktning.

Kista stadsdelsnämnd redovisar svar som inkommit från enheter i stadsdelsområdet som i huvudsak är positiva till de olika förslagen i motionen.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att de frågor och förslag till åtgärder som presenteras i motionen är intressanta och bör hanteras inom ramen för Stockholms skolplan.

Utbildningsnämndens förslag till Policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling har remitterats till stadsledningskontoret, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd samt Skärholmens stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret anser att policyn är väl genomarbetad och att redovisade punkter utgör ett sammanfattande och vägledande dokument.

Kungsholmens stadsdelsförvaltning anser att förslaget till policy är väl genomarbetat och att redovisade punkter ger en bra plattform. Utöver vad som redovisats i bifogat dokument bör det dock framgå att det är viktigt att elever och föräldrar tar del av och kan medverka till ingångna överenskommelser inom den enskilda skolan.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd är i huvudsak positiv till policyförslaget, men anser att policyn ska vara kortfattad och av ramkaraktär.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att föreliggande policy är ett tydligt och bra redskap som kan underlätta skolornas arbete med dessa frågor.

Våra synpunkter

Elevernas hälsa och välbefinnande har en avgörande betydelse för hur skolan lyckas med sitt dubbla uppdrag: att ge elever baskunskaper och att utveckla dem som individer i samspel. Det har vi påpekat i opposition bl.a. genom motionerna som presenteras i det här ärendet och det betonar vi som styrande partier nu när vi presenterar en Skolplan och en Strategi för elevhälsa i Stockholms stad.

Vi är också angelägna om att bibehålla och stärka målstyrningen av skolan och väljer därför att samla de intentioner vi har i planer mot mobbning, för jämställdhet, bättre matro osv i en sammanhållen plan. Skolplanen är stadens styrande dokument där vi lyft ur och tydliggjort elevhälsofrågorna i en separat strategi. Tillsammans ska de ge tillräcklig vägledning till skolorna för att skapa en modern skola, där eleverna både inhämtar kunskaper och mår bra.

De synpunkter som framförs i motionerna och i remissvaren har gett avtryck i skolplanen och strategin för elevhälsa. För att undvika detaljstyrning har vi medvetet valt att vara tydliga i målformuleringen, men överlåta till skolor och stadsdelsnämnder att avgöra hur målen ska uppnås. Det har dock framkommit i den omfattande remissomgången både för skolplanen och strategin för elevhälsa att stadsdelsnämnder och skolor i mångt och mycket arbetar med frågorna, men uppskattar riktning och tydliga mål. Särskilt på området kring elevhälsa har det blivit tydligt att det finns ett stort behov av kompetensutveckling, vilket också uttrycks i några av motionerna.

Såväl skolplanen som strategin för elevhälsa kommer att genomföras i samband med insatser genom Kompetensfonden. Flera projekt och utbildningsinsatser har redan inletts och andra är under beredning. På detta sätt kommer dessa dokument och processen när vi tagit fram dem att leda till verklig skillnad.

I remissvaren till motionerna och förslaget till Policy mot mobbning ser vi att skolor använder olika metoder i sitt arbete med att förbättra elevers psykiska och fysiska hälsa. Många av metoderna har visat sig framgångsrika. Dessa metoder och processerna som ligger bakom dem, måste spridas bland Stockholms skolor. Därför måste arbetet med att förbättra elevernas hälsa till stor del bestå av erfarenhetsutbyte och inspiration. Detta är en uppgift för stadsdelsnämnderna och utbildningsnämnden och ska bli en del av kompetensutvecklingen för skolorna.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådens förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Kristina Axén Olin* och *Sten Nordin* (båda m) enligt följande.

Vi föreslår kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige besluta att

1. avslå föredragande borgarråds förslag till beslut
2. utbildningsnämndens policy mot mobbning och annan kränkande särbehandling godkänns, samt
3. därutöver anföras följande:

Ingen ska behöva vara rädd för att gå i skolan. Alla instanser inom skolväsendet, från lärare och föräldrar till ansvariga politiker, måste tydligt visa att mobbning och trakasserier aldrig accepteras. Att ge lärare och rektorer de verktyg som krävs för att möjliggöra en trygg studiemiljö på våra skolor är en av skolpolitikens viktigaste uppgifter.

Varje år utsätts tusentals barn i Stockholms skolor för våld, hot, mobbning eller andra typer av kränkande behandling. I syfte att komma tillrätta med dessa problem gav den förra borgarlige majoriteten utbildningsnämnden i uppdrag att utarbeta ett förslag till en gemensam policy för Stockholms skolors arbete mot mobbning annan kränkande särbehandling. Även stadens revisorer krävde att det skulle finnas en gemensam policy för arbetet mot mobbning. Trots att samtliga remissinstanser har uttalat sig positivt till den framarbetade policyn väljer socialdemokraterna att avstyrka den.

Skolborgarrådet hävdar att policyns intentioner redan är tillgodosedda i den nya skolplan och den nya strategin för elevhälsa i Stockholms stad. Dessa dokument ger dessvärre ingen som helst vägledning för hur skolorna ska arbeta mot mobbning. Socialdemokraterna ignorerar helt alla de elever som varje dag är rädda att gå till skolan. Inför detta faktum nöjer sig socialdemokraterna med tunna, vaga och föga vägledande inriktningsdokument. Det är ett häpnadsväckande exempel på socialdemokraternas flathet när det gäller lugn, ordning och arbetsro i stadens skolor.

Till skillnad från socialdemokraterna menar vi att utbildningsförvaltningens förslag till policy är bra och nödvändig. Utöver det som föreslås i policyn anser vi att mobbaren, som yttersta utväg, ska kunna flyttas till en annan skola. Det får under inga omständigheter vara eleven som blir utsatt för mobbningen som under hot och trakasserier tvingas byta skola.

Mycket av den kränkande behandling som sker i våra skolor är olaglig och rubriceras i andra sammanhang som misshandel, olaga hot eller förtal. Det är oerhört angeläget att vuxenvärlden reagerar när dessa brott begås. Alla brott som begås i skolan skall därför polisanmälas.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Motionerna 2000:7, 2001:61, 2001:63, 2001:84 samt 2002:7 anses besvarade med vad som anförs i utlåtandet.
2. Anse att intentionerna i utbildningsnämndens förslag till Policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling, är tillgodosedda i förslagen till Skolplan och Strategi för elevhälsa.

Stockholm den 8 september 2004

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Erik Nilsson Kersti Py Börjeson

Anette Otteborn

Reservation anfördes av *Kristina Axén Olin*, *Sten Nordin* och *Kristina Alvendal* (alla m), *Lotta Edholm* och *Ann-Katrin Åslund* (båda fp) och *Ewa Samuelsson* (kd) med hänvisning till reservationen av (m) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

I motion 2000:70 föreslår Erik Nilsson (s) att utbildningsnämnden ska ges i uppdrag att göra en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers kost-, motion- och hälsofrågor och därmed deras skolprestationer.

I motion 2001:61 föreslår Malte Sigemalm (s) att det ska genomföras en långtgående studie om mobbning och att undersökningen belyser elevers och lärares åsikter om den dagliga psykiska arbetsmiljön.

I motion 2001:63 föreslår Inger Stark (v) att alla Stockholms skolor ska ha handlingsplaner mot sexuella trakasserier, att skolorna ska köpa in JämO:s handbok om könsmobbing samt att utbildningsförvaltningen får i uppdrag att tillsammans med sakkunniga på JämO arbeta fram en handlingsplan mot sexuella trakasserier och könsmobbing som stadens skolor kan använda.

I motion 2001:84 föreslår Christopher Ödmann (mp) att det genomförs en inventering och åtgärdsplan för att erbjuda bättre och lugnare miljö i samband med lunchen i skolan och att de ekonomiska konsekvenserna t ex i form av ombyggnader av skolmatsalar redovisas.

I motion 2002:7 föreslår Erik Nilsson (s) att kommunfullmäktige ska anta ett program för att främja elevernas hälsa i enlighet med 38 punkter som redovisas i motionen.

I ärende 322-2132/2002 presenterar utbildningsnämnden ett förslag till gemensam policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling. I revisorernas rapport 21-03-2002 uppmanades utbildningsnämnden att snarast ta fram en sådan policy.

REMISSER

Motion 2000:70 om åtgärder för att förbättra elevers kost-, motion- och hälsofrågor har remitterats till utbildningsnämnden, Spånga-Tensta stadsdelsnämnd, Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd samt Älvsjö stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden beslutade den 30 augusti 2000 att godkänna utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av *Jan Björklund m fl* (fp), *Kristina Alvendal m fl* (m) samt *Peter Lundén-Welden* (m), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av *Helve Tsai* (sp) till stöd för det särskilda uttalandet av Jan Björklund m fl (fp).

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 2 april 2000 har i huvudsak följande lydelse.

Skolhälsan har i sin verksamhetsrapport för läsåret 1999/2000 beskrivit sambandet mellan kost - motion - livsstilsvanor och skolprestationer i samband med redogörelsen för elever med "riskabel livsstil". En mängd forskning och dokumentation inom området styrker detta samband. Som exempel kan nämnas CAN:s (Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning) rapporter som visar att elever som inte trivs i skolan i högre grad är fysiskt inaktiva, har sämre kostvanor, röker och dricker oftare än elever som trivs. Hälsofristerna och hälsovanorna hänger i hög grad samman med hela livssituationen och har en uttalad social gradient. En omfattande fysiologisk och medicinsk enighet råder kring att en ung människa bör utsätta sin kropp för fysisk aktivitet minst 30 minuter per dag och med ytterligare två tillfällen av mer ansträngande pass per vecka för att bibehålla sin fysiska hälsa. Mot bakgrund av en studie från Huddinge sjukhus om att fetma blir allt vanligare bland barn och en ny rapport från Socialstyrelsen om att barn och ungdomar mår allt sämre skriver skolminister Ingegerd Wärnersson och generaldirektören för Folkhälsoinstitutet, Gunnar Ågren, i en artikel bl.a. följande: (dessa studier ger) "starka argument för förändringar i skolans arbetssätt. Sambandet mellan hälsotillståndet och graden av fysisk aktivitet gör att skolan kan ges en mycket viktig roll för det framtida folkhälsoarbetet." (Aftonbladet 26 maj 2001).

Även när det gäller kostvanor finns en socialgruppsrelaterad skillnad och samband till övriga livsstilsvanor och skolprestationer. Detta samband har studerats och redovisats i en rapport från Umeå universitet (Nordlund, Jacobsson 1997). Elever som inte äter frukost regelbundet (ca 20 %) slarvar i högre grad även med skollunchen, har sämre skolprestationer, känner sig oftare trötta och hängiga och kommer i större utsträckning från familjer med arbetarbakgrund. "Bra matvanor är en förutsättning för att må bra, växa, utvecklas, orka arbeta och gå i skolan. Elever som äter en tillräcklig lunch orkar koncentrera sig under lektionerna och har därför bättre förutsättningar för att prestera bra i skolan. Skollunchen är en viktig resurs i skolarbetet", konstateras i "Riktlinjer för skolluncher", som utarbetats av Livsmedelsverket och CTN (Centrum för Tillämpad Näringslära).

Förvaltningen instämmer i huvudsak i vad som sägs i motionen och menar att sambandet mellan kost – motion – livsstilsvanor och skolprestationer behöver uppmärksammas i skolornas planering och i deras förebyggande elev- och skolhälsovårdsarbete.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade den 28 mars 2000 att som svar på motionen lämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av *Abdo Goriya m fl (s)* och *Sirkka-Liisa Hedström m fl (v)*, bilaga 1.

Reservation anfördes också av *Rebwar Hassan (mp)*, bilaga 1.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 12 mars 2000 har i huvudsak följande lydelse.

Skolhälsovårdens konstaterande att många elever känner trötthet måste tas på stort allvar. Självklart får detta effekter på elevernas skolprestationer. Att orsaken ofta är brist på sömn och dåliga matvanor är uppenbart. För att komma tillrätta med dessa problem krävs i första hand insatser i elevernas hemmiljö där huvuddelen av deras levnadsvanor grundläggs.

Skolan har ett stort ansvar och goda möjligheter att, i samverkan med hemmen, på olika sätt bidra till elevernas hälsa och välbefinnande. I läroplanen (Lpo 94) sägs att ”skolans och vårdnadshavarnas gemensamma ansvar för elevernas skolgång skall skapa de bästa möjliga förutsättningarna för barns och ungdomars utveckling och lärande.” Som ett av målen att uppnå i grundskolan står att varje elev ”har grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt har förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan”.

Utöver de insatser som görs inom undervisningens ram för att grundlägga en god hälsa hos eleverna menar vi, i likhet med motionären, att också andra åtgärder bör prövas och utvärderas.

Inom Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning serveras f n frukost vid tre skolor. Vid Spånga gymnasium kan eleverna äta frukost till självkostnadspris. Vid Hjulstaskolan och Hyllingeskolan serveras kostnadsfri frukost till såväl elever som personal, något som dagligen nyttjas av uppemot 200. Det hela startade som en försöksverksamhet för sju år sedan och ingår numera som en del i den ordinarie verksamheten. En utvärdering som gjorts visar bl a att eleverna presterar bättre på förmiddagen, att lunchen äts under lugnare former och att färre elever kommer för sent till första lektionen.

I fråga om en senare start av skoldagen har elevrådet på Hjulstaskolan föreslagit att denna möjlighet skall erbjudas. Ett första försök kommer att göras under en temavecka denna vårtermin, då alla lektioner förskjuts en timme och alla börjar kl 09.00.

Förvaltningen delar inte motionärens uppfattning om att resursfördelningssystemet ska justeras för att skapa incitament för de skolor som vill förbättra elevers kost-, motions- och hälsofrågor. Redan i dag har varje enskild skola tillsammans med elever och föräldrar i uppdrag att göra sina prioriteringar utifrån givna budgetförutsättningar och i syfte att på bästa sätt uppnå mål som fastlagts i styrdokumentet.

Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd beslutade den 5 april 2000 att avstyrka motionen och att därutöver anföra följande.

Huruvida frukost ska serveras i skolan eller ej och schemaförändringar som innebär sovmorgon är pedagogiska frågor som bäst avgörs på den enskilda skolan. Nämnden har inget att erinra mot att skolor genomför förändringar som innebär senare start på skoldagen och/eller frukostservering. Barnens frukost- eller sovvanor är dock inget som politiker bör lägga sig i utan ska avgöras av föräldrarna.

Reservation anfördes av *Johannes Hämler m fl* (s), *Ewa Törngren m fl* (v) och *Gerard Rikken* (mp) till förmån för förvaltningens förslag om att tillstyrka motionen.

Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 mars 2000 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att förslaget i motionen är intressant och värt att närmare utreda. En sådan analys bör, som det står i motionen, göras av utbildningsnämnden, då det är en stadsövergripande fråga som berör samtliga stadsdelsnämnder.

Stadsdelsförvaltningen håller med om att elever som är trötta och elever som av olika anledningar kommer till skolan utan att ha ätit frukost ofta har svårare att tillgodogöra sig undervisningen. Någon egen utredning eller analys i frågan har förvaltningen inte gjort.

Förvaltningen vill dock påpeka följande:

- ? analysen får inte resultera i att samtliga skolor måste införa en senare start av skoldagen eller måste servera frukost. Förutsättningarna och behoven kan se olika ut i skolorna och i stadsdelsområdena,
- ? när analysen görs måste man beakta att det måste ordnas omsorg på morgonen så att de elever som behöver och inte har morgonomsorg får det. Mariaskolan har under en period prövat en senare start av skoldagen. Försöket avbröts till stor del beroende på att det uppstod problem för föräldrar, till främst mellanstadieelever, att ordna omsorg på morgonen,

- ? stadsdelsförvaltningen vill särskilt understryka att förslaget innebär en merkostnader för skolorna, vilket de måste få full ekonomisk kompensation för.

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade den 15 februari 2001 att överlämna och återropa stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Kåre Gustafsson m fl* (s), *Anita Thisell* (v) och *Peter Modesta* (mp), bilaga 1.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 23 januari 2001 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen instämmer i att elevers trötthet påverkar elevernas prestationer i skolan negativt liksom att tillräckligt med sömn, goda matvanor och motion har stor betydelse för prestationerna.

Förvaltningen motsätter sig inte att utbildningsnämnden gör en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers skolprestationer. Vi anser dock att resursfördelningssystemet inte bör användas i det syfte motionären anger.

Motion 2001:16 om undersökning av mobbningsfrekvens inom Stockholms skolor har remitterats till utbildningsnämnden, Farsta stadsdelsnämnd, Kista stadsdelsnämnd och Norrmalms stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden beslutade den 20 november 2003 att överlämna utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över remissen.

Särskilt uttalande gjordes av *Erik Nilsson m fl* (s), *Inger Stark* (v) och *Emilia Hagberg* (mp), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av *Jan Björklund m fl* (fp) *Mikael Söderlund m fl* (m) och *Jonas Vikman* (kd), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 25 september 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Mobbning och andra kränkande beteenden i skolan är allvarliga problem. Arbetet för att förhindra och åtgärda mobbning och andra kränkningar har pågått i många år. Problemen har också allt oftare uppmärksammats i debatten och i media under senare år. En rad undersökningar har gjorts både i Sverige och i andra länder om

förekomsten av mobbning bland skolelever. I de svenska undersökningarna varierar förekomsten mellan någon procent och upp till 20% bl. a. beroende på vilken åldersgrupp man frågar och när i tid frågan ställs. Det har visat sig att mobbningen ofta förtigs när den pågår, troligen p.g.a. den skam den utsatte känner för att vara oduglig och otillräcklig. Först långt efteråt kanske den utsatte berättar att han eller hon var mobbad.

Den gängse definitionen av mobbning är: mobbning är ett oönskat beteende, där en individ, utan att ha varit provokativ, upprepade gånger och över tid är föremål för andras avsiktliga försök att sår eller skada henne genom någon form av social isolering, psykningar eller fysiska övergrepp. I dagens skola måste vi dock se på kränkande behandling ur ett vidare perspektiv och inte vara bundna till en definition som kan innebära att andra typer av kränkningar glöms bort eller inte tas på allvar. Enligt Skollagens 1 kap. 2 § skall den som verkar inom skolan särskilt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.

I Skolverkets undersökning "Relationer i skolan en utvecklande eller destruktiv kraft" från 2002-11-11 tillfrågades 3 400 elever (från både fristående och kommunala skolor) från sammanlagt 148 skolor i 86 kommuner, för att kartlägga förekomsten av rasism, etnisk diskriminering, sexuella trakasserier, homofobi och mobbning. Där fann man att när eleverna kände sig mobbade och illa behandlade var det vanligen orsakat av andra elever. I genomsnitt 10% av eleverna hade någon gång under det senaste året känt sig kränkt och illa behandlad av andra. Ett mindre antal uppgav att de regelbundet blev utsatta för olämpliga handlingar från lärare och andra vuxna; något som Skolverket ser särskilt allvarligt på och som därför i den framtida tillsynen särskilt ska undersökas.

Inom forskningen har mobbning studerats sedan 1970-talet. Främst har man intresserat sig för riskfaktorer associerade med mobbare och mobboffer. Särskilda karaktärsdrag och beteendemönster som utmärker mobbare och mobboffer har presenterats. Åtgärdsprogram baserade på den forskningen har tagits fram. På senare år har dock krav ställts på att också se till de sammanhang och den sociala miljö där mobbningen äger rum. Ser man på mobbning som något, som utöver personliga egenskaper och individers beteenden, rör relationer och grupp faktorer, då blir mobbning ett mer komplext fenomen. Då är det heller inte tillräckligt att skolan sätter in åtgärder mot mobbning baserade på en individualistisk syn. Med all säkerhet upphör inte mobbningen om åtgärder endast sätts in mot en enskild individ eller ett antal individer och dennes handlingar. Handlingarna utförs i ett givet sammanhang, och ändrar man inte det sociala klimatet mellan såväl lärare och lärare, lärare och elever som mellan eleverna i de miljöer där mobbning förekommer, då sker troligen ingen egentlig förändring.

Att bli offer för mobbning och andra kränkningar kan sätta djupa spår både på lång och kort sikt. Den som varit utsatt har ofta lägre självkänsla än andra och är i högre utsträckning deprimerad. Kränkningarna kan medföra psykosomatiska problem och i vissa fall självmord som en sista utväg. Den utsatthet som den som systematiskt kränks känner kan också leda till en större känslighet för infektioner och sjukdomar

och även skaderisken bedöms som högre. Även den som utsätter andra för kränkningar riskerar problem i livet. Att vara någon som systematiskt utsätter andra för kränkningar innebär att vara i en högriskgrupp för en karriär som förövare. Risken för en missbruks och/eller kriminell karriär är också stor.

Omgivningen påverkas också genom den otrygghet och brist på tillit som ofta utmärker den sociala miljö där mobbningen och andra kränkningar sker och genom den rädsla att själv blir utsatt, som själva händelserna ger upphov till.

Förekomsten av olika typer av kränkande beteende måste alltså ses både som ett disciplinärt problem och som ett arbetsmiljöproblem. Skolan måste därför både bedriva ett fortlöpande värdegrundsarbete i vardagen, som förankrar och levandegör viktiga begrepp som tolerans, respekt och solidaritet samt ha hög beredskap för att identifiera, utreda och åtgärda de kränkningar av skilda slag som trots allt ändå kan förekomma. På många skolor bedrivs också ett framgångsrikt arbete med kamratsödjare, trygghetsgrupper och annat för att främja kamratskap och tidigt fånga upp signaler om kränkningar och utanförskap.

Det finns idag en betydande kunskap om förekomsten av kränkande behandling i den svenska skolan, hur den upplevs och skadar. Att den psykiska arbetsmiljön formad av strukturella, organisatoriska och relationsmässiga faktorer har stort inflytande på förekomsten av kränkningar det visar ovan nämnda undersökning "Relationer i skolan en utvecklande eller destruktiv kraft".

Den 13 juni 2002 antog utbildningsnämnden en policy mot mobbning och andra kränkningar. Policyn bygger på att varje skola både vidareutvecklar sin arbetsmiljö för att skapa ett gott klimat för lärande och utveckling och utarbetar en handlingsberedskap för akuta insatser mot kränkningar av skilda slag. Ansvar för detta åvilar respektive skolas rektor. Policyn kan fungera som ett effektivt stöd i skolornas ansträngningar att förebygga och åtgärda mobbning och annan kränkande behandling.

Problemet med skolmobbning och dess förekomst och skadeverkningar är dokumenterat i olika undersökningar under senare år. Förvaltningen anser därför inte att det föreligger behov av någon ytterligare undersökning. Mot bakgrund av den kunskap som finns och med hänvisning till utbildningsnämndens policy mot mobbning och annan kränkande behandling, är det förvaltningens mening att arbetet i respektive skola ska intensifieras. Detta gäller både det systematiska arbetsmiljö- och värdegrundsarbetet och arbetet med framtagandet av handlingsprogram mot mobbning och andra kränkningar. Viktigt är att värdegrund och handlingsprogram tas fram i diskussioner både med elever, föräldrar, lärare och andra berörda för att därmed göra värdegrunden reell för alla och programmet till ett levande verktyg i skolans vardag.

Farsta stadsdelsnämnd beslutade den 23 april 2002 att som sitt yttrande överlämna och åberopa stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Ola Karlsson m fl (v), bilaga 1.

Reservation anfördes av *Tomas Rudin m fl (s)*, till förmån för eget yrkande om bifall till *Ola Karlssons m fl (v)* förslag till beslut.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 15 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Motionen pekar på ett antal viktiga punkter om mobbning. Den tar bl a upp definitionsbegreppet "mobbning", att det är viktigt att undersöka hur eleverna uppfattar mobbning, varför den uppstår och vilka det är som mobbar. Vidare belyser motionen att det finns ett stort mörkertal om hur mobbning uppkommer och varför vissa elever blir utsatta för detta.

År 2000 genomförde revisionskontoret i Stockholm en enkät om mobbning och annan kränkande behandling i några av skolorna i Farsta stadsdel. Revisionen visade att inom Farsta stadsdel trivdes de flesta eleverna i skolan och få kände sig mobbade. Förhållandevis många tyckte att andra elever blev mobbade och några elever sade att det förekom rasism. Eleverna angav att det förekom sexuella trakasserier och många elever saknade vuxenkontakt. Med anledning av enkätsvaren uppdrog Farsta stadsdelsnämnd till förvaltningen, avdelningen för förskola, skola och fritid, att genomföra en identisk enkät hösten 2001 i alla grundskolorna i stadsdelen.

Undersökningen 2001 visar att de flesta eleverna i stadsdelen trivs i skolan, men så många som cirka 20 % tycker att de blir mobbade. Många elever, 40 %, säger att rasism förekommer. Eleverna anger fortfarande att det förekommer sexuella trakasserier och många saknar vuxenkontakt.

Enkäten som stadsdelsförvaltningen genomförde i Farstas samtliga skolor visade på att de frågor som motionen pekar på var frågor som stämde väl överens med frågor som eleverna lyfte fram i enkäterna. De flesta eleverna i Farsta trivs mycket bra eller ganska bra i skolan. Ju högre upp i årskurserna de kommer ju större blir förskjutningen från mycket bra till ganska bra.

De flesta tycker att det är trevligt att komma till skolan, men i år 9 är det många som tycker att det sällan eller aldrig är trevligt. Barnen och ungdomarna anser att de för det mesta är bussiga mot varandra.

Mobbningsfrågorna hör till de tyngsta i undersökningen. En del elever skriver i marginalen att de inte alltid vill berätta på skolan om de blir mobbade. I alla årsgrupperna svarar ca 20% att de någon gång har blivit mobbade. Att finna någon på skolan att tala med gör de flesta elever. Elever i år 7-9 har svårast att finna någon som de kan ha förtroende för ca en fjärdedel säger att de inte har någon att tala med på skolan. De yngre eleverna vänder sig oftast till klassläraren. De yngre eleverna tycker att de oftast får vara med och bestämma i det som är viktigt för dem, medan i år 9 är det under 40 % som anser att de får vara med och bestämma.

Eleverna kommer att få en återkoppling till den gjorda enkäten. Skolorna kommer också att få en återkoppling så att de har möjlighet att aktivt arbeta med frågorna

rasism, sexuella trakasserier och mobbning. Vidare har framkommit att skolorna bör se över situationen på rasterna och att de vuxna måste bli mer observanta och även "lägga sig i" vad som händer mellan elever. Framförallt är det de äldre eleverna som uttryckt en stark önskan om fler vuxenkontakter. Skolorna bör även sträva efter att eleverna blir mer delaktiga i det dagliga arbetet, framförallt på högstadiet.

Kista stadsdelsnämnd beslutade den 26 mars 2002 att godkänna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande och överlämna det som sitt yttrande.

Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

All form av mobbing, mot barn eller vuxna, är oacceptabla handlingar var än det kommer och måste bekämpas med alla till buds stående medel. Inget barn ska behöva uppleva kränkande behandling i stadens skolor och nolltoleransen måste vara målet.

I Kistas stadsdelsförvaltnings kommunala skolor pågår ett omfattande arbete för att förebygga mobbing och för att bearbeta de mobbingtendenser som trots detta uppkommer. Samtliga skolor har antagit speciella mobbingplaner som vanligtvis är framtagna i samverkan mellan skolledning, elevråd och lärarrepresentanter. Mobbningsplanerna har samma syfte på de olika skolorna men metoderna i arbetet varierar.

Framsteg görs för att bekämpa mobbing men ytterligare ansträngningar behöver göras. Nya och bättre metoder behöver utvecklas och i detta utvecklingsarbete är elevernas medverkan en självklarhet.

Kista stadsdelsförvaltning ställer sig positiv till motionärens hemställan om att tillsammans med elever, lärare och annan skolpersonal genomföra en studie om mobbing och den psykiska arbetsmiljön i stadens skolor.

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade den 21 februari 2002 att stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.

Reservation anfördes av Åke Askensten (mp), bilaga 1.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 februari 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Mobbning uppmärksammas bl.a. i stadens skolplan. Skolorna är skyldiga att upprätta handlingsplaner mot mobbing. Arbetet utvärderas kontinuerligt genom t.ex. elevenkäter på skolan. Norrmalms skolor har dessutom nyligen blivit utvärderade av Skolverket. Utbildningsförvaltningen arbetar också med ett integrerat system för utbildningsnämnden att följa upp skolverksamheten.

Motionären synes emellertid eftersträva en mer vetenskaplig undersökning av mobbning som en socialpsykologisk företeelse bland såväl barn som vuxna och mellan generationer. Förvaltningen har inget emot att en sådan genomförs. Uppgiften torde i så fall lämnas till forsknings- och utvecklingsenheten eller till någon högskola.

Motion 2001:63 om handlingsplan mot sexuella trakasserier och sexualiserat våld i Stockholms skolor har remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, Hägerstens stadsdelsnämnd, Rinkeby stadsdelsnämnd och Östermalms stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 5 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad arbetar seriöst med att motarbeta och förebygga mobbning i sina skolor. Varje skola skall ha en plan för sitt arbete med dessa frågor.

I den nyligen publicerade brukarundersökningen som stadsledningskontoret givit Temo i uppdrag att genomföra framgår att samtidigt som 86% av eleverna i årskurs 8 i undersökningen känner sig trygga i skolan så anser nästan hälften av dem att det används ett "hårt språk" i skolan. Stadsledningskontoret ser allvarligt på att så många elever upplever detta. Toleransen för hårt språk skall i stadens skolor vara noll.

Det krävs bestämda och omedelbara insatser i alla skolor på detta område. Skolan har en oerhört viktig roll att förmedla normer och värderingar kring bemötande och respekt för varandra. Därför måste vuxna i skolan ta itu med varje elev som uppträder kränkande mot andra elever eller mot lärare. Vuxna måste sätta tydliga gränser för vad som är accepterat och vad som inte accepteras. Det är ett ansvar för alla som arbetar inom skolans värld. Kontoret vill samtidigt understryka vikten av att involvera föräldrarna i skolornas insatser mot mobbning och kränkande beteende liksom att det förs en ständig dialog med eleverna om mobbning, användning av hårt språk med fula ord etc.

Det är givetvis betydelsefullt att skolorna utvecklar sina handlingsplaner mot kränkande särbehandling, sexuella trakasserier och andra former av mobbning. Dessa skrivna dokument måste dock omsättas också i praktiken. Skolornas produktion och dokumentation av sådana handlingsplaner varierar och har kommit olika långt i olika skolor. Många av de planer som finns exempelvis vid Kärrtorps gymnasium m.fl. borde kunna tjäna som föredöme för andra skolor. Viktigast är dock att det skrivna ordet omsätts i praktisk handling och att alla; lärare, elever och föräldrar, känner till vad som gäller.

Det är ytterst varje enskild skola som skall säkerställa att målen i skol- och läroplanen nås. I läroplanen uttrycks bl a att skolan och förskolan skall bistå föräldrar och elever med att förstå och respektera de normer och etiska och moraliska koder som gäller i vår sociala gemenskap. Respekten för medmänniskor skall ständigt

hävdas i skolans vardag. Det måste ske genom tydliggörande av dessa värden för att nå en förändring.

Stadsledningskontoret anser att frågan är av så allvarlig karaktär att utbildningsnämnden bör uppmanas att i sin samordnande roll inom grund- och gymnasieskolan ta upp en diskussion med rektorerna i staden om insatser mot mobbning och sexuella trakasserier, tillvägagångssätt för att möta elever och deras föräldrar i en dialog samt diskutera vad som krävs av lärarna på varje skola när toleransen mot hårt språk skall vara noll, liksom om eventuella åtgärder mot hårt språk skall införas.

Utbildningsnämnden beslutade den 20 november 2003 att överlämna utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över remissen.

Särskilt uttalande gjordes av *Erik Nilsson m fl* (s), *Inger Stark* (v) och *Emilia Hagberg* (mp), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes också av *Jan Björklund m fl* (fp), *Mikael Söderlund m fl* (m) och *Jonas Vikman* (kd), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 28 augusti 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Språkbruket bland ungdomar och sexuella trakasserier

Förekomsten av verbala trakasserier, framför allt i form av ett förgrovat språkbruk där sexuella beteckningar på engelska blandas med svenska könsord och benämningar om sexuell eller homosexuell läggning, är vanliga inslag i ungdomars miljöer.

Skolverkets undersökning "Relationer i skolan - en utvecklande eller destruktiv kraft" från 2002-11-11, visar att verbala trakasserier har blivit en del av de ungas uppväxtmiljö. Nästan var fjärde elev i grundskolan och gymnasiet anger att de blivit kallade för könsord eller fått benämning för en speciell sexuell läggning. Alla tillmälen och könsord uppfattas inte som kränkande enligt undersökningen. Könsord kan ibland uppfattas som en kränkning och ibland som en svordom. Det som har betydelse är vem som säger ordet och vem det riktas mot. Undersökningen visar att det är flickor och elever med utländsk bakgrund som är mest utsatta för könsord och annat sexuellt laddat språkbruk. När pojkar blir utsatta handlar det mer om homosexuella tillmälen. Speciellt hotfullt är det för pojkar i årskurs 8, de är då i en ålder när identitetsutvecklingen är i en känslig fas. Men det är också pojkar i årskurs 8 som är särskilt aktiva när det gäller att trakassera andra både sexuella och på andra sätt. Unga tonåringar har ofta liten tolerans för det eller de som inte faller inom normen för vad som för tillfället är gällande. Pojkar som anammat den förhärskande kulturens manliga dominans, drar sig inte för kraftfulla överdrifter, med följd att flickorna får finna sig i

att bli dominerade, nedvärderade och kallade för olika könsord. Att flickor dessutom idag allt mer hävdar sig kunskapsmässigt och på annat sätt, förefaller vara särskilt utmanande för en del pojkar och förstärker deras negativa "machobeteende". Språkbruket bland ungdomar förefaller vara mycket tillåtande när det gäller bl a grova ord och könsord. Men när en vuxen använder samma språk mot elever upplevs det som oerhört kränkande. Det uppmärksammades redan i Stockholms skolors undersökning från 1996 "Stopp för sexuella trakasserier" och det bekräftas i Skolverkets undersökning "Relationer en utvecklande eller destruktiv kraft". Särskilt alarmerande är uppgifter i den senare undersökningen att elever också blivit sexuellt utnyttjade, inte bara av jämnåriga, utan också av lärare.

Psykisk ohälsa och förekomsten av sexuella trakasserier

Att på ett systematiskt sätt bli utsatt för kränkningar av olika slag kan på sikt vara skadligt för självkänslan. Det kan påverka elevens möjlighet att nå kunskapsmålen och leda till depressioner. De allt högre psykiska ohälsotalen bland ungdomar som redovisas idag i olika undersökningar kan ha samband med att många, speciellt flickor, upplever sig kränkta och nedvärderade. För flickor kan det också kännas nedvärderande och respektlöst att det inom massmedia och ungdomskultur dominerar en bild av kvinnan som enbart sexobjekt. Helt ovanligt är det inte heller att både elever som blir utsatta för kränkningar respektive utsätter andra på olika sätt, lever i sådana miljöer där våld, misshandel och sexuella övergrepp förekommer.

Skolans arbetsmiljö- och värdegrundsarbete

Samtidigt som man har anledning se allvarligt på att barn och ungdomar utsätter varandra för trakasserier och kränkningar, måste man i en skolmiljö fylld med så många unga människor räkna med att mindre önskvärda handlingar förekommer. Desto viktigare är att lärare och andra vuxna tar sitt ansvar och engagerar sig i de ungas relationer och samvaro, så att de får hjälp att hävda och utveckla sina attityder och värderingar i överensstämmelse med de demokratiska värden som skolan och det övriga samhället bygger på. Skolan måste alltså ihärdigt fortsätta det arbete som pågår för att skapa en god och respektfull arbetsmiljö där alla elever kan utvecklas. Värdegrundsarbetet, som under senare år varit framträdande i många skolor i form av att man utvecklar jämställdhetsarbetet, verkar för tolerans för olikheter och respekt för andra samt allas lika värde, får aldrig avstanna.

Skollag och läroplaner är mycket tydliga när det gäller skolans uppgift att verka för respekt, tolerans, jämställdhet och att alla aktivt ska motverka alla former av kränkande behandling. I Arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets författningar ställs betydande krav på att skolan ska ha rutiner för att på ett tidigt stadium fånga upp signaler om samt åtgärda problem och missförhållanden som kan orsaka kränkande behandling. Visserligen kan inte Jämställdhetslagen som bl a innehåller föreskrifter om arbetsgivarens ansvar för att aktivt förebygga och förhindra trakasserier, tillämpas som lag när det gäller elever. Men det jämställdhetsarbete och det arbete mot

traditionella könsmonster som skollag och läroplaner föreskriver, förutsätter ett aktivt arbete mot sexuella trakasserier.

Sexuella trakasserier en form av kränkning

Sexuella trakasserier är en form av kränkande behandling och därigenom otillåten i skolan. I skollagen används inte specifikt begreppet "sexuella trakasserier". Det innebär inte att skolan kan betrakta sexuella trakasserier som mindre allvarliga. I skollagskommitténs betänkande "Skollag för likvärdighet och kvalitet" (SOU 2002:121) har man valt att i förslaget till ny skollag inte benämna någon specifik form av kränkning. En hel rad skulle kunna ingå t.ex. rasism, främlingsfientlighet, homofobi, sexuella trakasserier, kränkande särbehandling p g a sexuell läggning. Men man talar istället om alla former av kränkande behandling. Därigenom vill man undvika att visa beteenden skulle uppfattas som mindre allvarliga och därmed mindre otillåtna.

Handlingsplan mot kränkande behandling

I skolornas kvalitetsredovisningar för 2002 ges ett starkt intryck av att arbetet med skolans värdegrund prioriteras. Strategier mot kränkande särbehandling, mobbning, kränkande språkbruk har tagits fram för att öka tryggheten och trivseln på skolorna. Vid framtagandet av rutiner, strategier och planer för att motverka och hantera kränkningar är det av stor vikt att dessa tas fram gemensamt på skolan. I diskussionerna ska såväl skolpersonal som elever och föräldrar delta så att handlingsplanen blir ett levande verktyg för alla. Det ska av rutiner etc tydligt framgå hur skolan ska agera vid signaler om kränkningar av både elever och vuxna.

Skolverket har i sina tillsynsärenden vid flera tillfällen kunnat konstatera att skolan inte vidtagit tillräckliga åtgärder vid fall av kränkning, därför att informationen om det inträffade inte nått "rätt" person eller för att man inte trott att det var "rätt" slag kränkning. Därför måste alla på skolan vara väl bekanta med handlingsprogram, regler och rutiner och dessa måste utgå från det breda begreppet kränkande behandling. Skolan har alltså skyldighet att utreda om en elev känner sig kränkt oavsett i vilken form kränkningen skett och oavsett vad skolan har för uppfattning om huruvida en kränkning ägt rum eller ej. Detta gäller inte minst för de fall en vuxen kränker en elev.

För att en handlingsplan ska uppfattas som relevant och viktig för en skola bör den bygga på en kartläggning, som ger kunskap om hur situationen ser ut på skolan utifrån olika synvinklar. Hur uppfattas trygghet och trivsel, hur är det med jämställdheten mellan könen, vilka attityder företräder skolan, förekommer rasism, främlingsfientlighet eller kränkande särbehandling p g a etnisk bakgrund eller sexuell läggning etc? Tips och idéer på hur en sådan kartläggning kan göras finns t ex i JämO:s handbok mot könsmobbning i skolan. Vid framtagandet av handlingsplan och vid kartläggningsarbete är det viktigt att skolan själv "äger" processen. En handlingsplan kan alltså inte tas fram för att sedan gälla alla skolor. För att en skola ska ha bra beredskap att agera när problem uppstår behöver alla ha varit med och känna sig delaktiga i framtagandet. Själva processen i sig har dessutom en

förebyggande effekt och det inger trygghet för elever att få vara med och diskutera frågor om regler, viktiga värden och förhållningssätt.

I skollagens mening är sexuella trakasserier att betrakta som en kränkande handling och ska därför omfattas av det handlingsprogram för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling varje rektor har ansvar för att upprätta och genomföra. Som stöd för arbetet mot kränkande behandling finns den policy mot mobbning och andra kränkningar som utbildningsnämnden antog 2002-06-13. Policyn lyfter fram dels det värdegrundsarbete och det systematiska arbetsmiljöarbetet som utgör grund för det förebyggande arbetet mot kränkande beteende dels de handlingar som ska förekomma och de insatser som ska göras vid konkreta händelser.

Med ovanstående som bakgrund menar förvaltningen att det inte finns skäl till att utarbeta ytterligare policydokument i frågan. De dokument och de lagutrymmen som finns täcker väl in området. Det arbete som nu vidtas måste, enligt förvaltningens uppfattning, ske på lokal nivå, det vill säga på respektive skola. Respektive skolas rektor är ansvarig för detta arbete och uppläggningsen av detsamma. Jämställdhetsarbete är en viktig del av skolans arbete med värdegrund och med att bryta gamla könsrollsmönster och utveckla skolans arbetsformer. Många skolor prioriterar idag arbetet med värdegrunden och har tagit fram handlingsplaner och strategier för ett arbete mot olika former av kränkningar.

Hägerstens stadsdelsnämnd beslutade den 24 januari 2002 att godkänna stadsdelsförvaltningens remissyttrande och översända detta till kommunstyrelsen.

Hägerstens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 4 januari 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Det finns redan i dag handlingsplaner mot mobbning på samtliga skolor i Hägersten, och i begreppet mobbning inkluderas även sexuella trakasserier och sexualiserat våld. Handlingsplanerna innehåller både förebyggande arbete och rutiner för hur man upptäcker och arbetar med mobbningsfall. Både det förebyggande arbetet och åtgärderna vid mobbning varierar beroende på barnens ålder.

Det förebyggande arbetet är upplagt lite olika på skolorna men det gemensamma syftet är att arbeta för att skapa ett bra socialt klimat där barnen känner självförtroende, vågar stå för sina åsikter och visar respekt både för sig själva och andra. Till exempel ingår det i det förebyggande arbetet på Mälarhöjdens skola att man arbetar med regelbundna forum för diskussion om hur man förhåller sig till varandra, den egna kroppen och dess utveckling med mera. I de yngre åldrarna f-3 arbetar man med kamratskapsveckor med inriktning på relationer, i skolår 4 och 8 intervjuar skolsköterskan samtliga elever om hur de har det med kamrater, hälsan och om hur det fungerar i klassen, i skolår 8 har också alla elever samtal om livsfrågor med en diakon. I skolår 9 arbetar man bland annat med samtal om relationer och sex först i tjej- och

killgrupper och därefter i könsblandade grupper. Övriga skolor arbetar på liknande sätt med återkommande teman som handlar om relationer, hälsa och kroppsutveckling.

Skolorna accepterar inte att barnen använder könsord eller behandlar varandra kränkande. Hägerstensåsens skola har t.ex. vid några tillfällen, då det förekommit mycket könsord på skolan, arbetat med reflekterande samtal i mindre grupper. Detta arbete har gjorts i samråd med föräldrarna och har gett goda resultat.

I Hägerstens stadsdelförvaltnings *Handlingsplan för jämställdhet* lyfter vi frågan om språkvård i skolan. Detta mot bakgrund av det kränkande språkbruk som förekommer redan i förskolan och som i huvudsak riktas mot det kvinnliga könet. För att aktivt förebygga detta ska, enligt vår jämställdhets-plan, en aktiv dialog föras kring ordets makt inom skolan med både pojkar och flickor. Jämställdhetsplanen lyfter också fram vårt arbete med vidgade könsroller för pojkar och flickor redan inom förskolan. En viktig del i detta arbete är att öka medvetenheten om skillnaden i sättet att bemöta flickor och pojkar i vardagsarbetet.

Alla medarbetare inom Barn och Ungdom har som uppdrag att motarbeta mobbning, sexuella trakasserier och annat könsnedsättande beteende. Medarbetarna inom förskolan, ungdomsgården och fältassistenter fyller en viktig funktion. Beträffande skolorna är detta arbete självklart också mycket viktigt och något som alla skolor ska arbeta med. Vi anser dock att det bör avgöras på de enskilda skolorna om man vill utarbeta en särskild handlingsplan mot sexuella trakasserier eller om man vill låta detta ingå som en del av handlingsplanen mot mobbning och i jämställdhetsplanen.

Rinkeby stadsdelsnämnd beslutade den 21 mars 2002 att tillstyrka motionen.

Rinkeby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 6 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

I syfte att säkerställa jämställdhet mellan könen samt att förebygga sexuella trakasserier ska alla Stockholms skolor ha handlingsplaner mot sexuella trakasserier och könsmobbning.

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade den 21 februari 2002 att överlämna och återopa stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 7 februari 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Varje skola har en handlingsplan mot mobbning och kränkande behandling. Samtliga skolor arbetar också med värdegrunden enligt Skolverkets allmänna råd. Arbetet med värdegrunden genomsyrar såväl undervisningen som förhållningssätt i det dagliga

umgänget. Skolornas undervisning om sex- och samlevnadsfrågor bedrivs mycket seriöst. Planer och åtgärdsprogram följs kontinuerligt upp och utvärderingar sker.

I den mån personalen behöver kompetensutveckling för att klara arbetet med dessa frågor så ordnar man detta. Skolorna har dessutom i sina verksamhetsplaner för 2002 tagit fram särskilda enhetsåtaganden om arbetet med elevernas attityder och värderingar kring droger, mobbning, rasism, sexuella trakasserier och kränkande språkbruk.

Stadsdelens ungdomsmottagning har en viktig roll i det förebyggande arbetet. Antalet besökare till kuratorer, barnmorskor och läkare ökar för varje år. Ungdomsmottagningen samarbetar med socialsekreterare vid Insatsenheten för att informera föräldrar och ungdomar om frågor rörande alkohol och droger. Socialsekreterare, kuratorer och barnmorskor deltar i det drogförebyggande arbete i samverkan med Sibyllans teater och bistår föräldrarna i deras arbete med att få igång föräldravandringar. Personal från ungdomsmottagningen deltar också i föräldramöten och i skolornas sex- och samlevnadsundervisning.

Motion 2001:84 om förbättring av matron i stadens skolor har remitterats till utbildningsnämnden, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd och Skärholmens stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden beslutade den 25 april 2002 att utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Maria Hassan m fl* (s), bilaga 1.

Reservation anfördes av *Margareta Olofsson m fl* (v) till förmån för eget förslag till beslut om att motionen bifalls.

Reservation anfördes av *Marie Egnell m fl* (mp), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 5 april 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har i ett tidigare yttrande i frågan framfört att förvaltningen delar uppfattningen att skollunchen är en viktig del av skoldagen och har stor betydelse för elevernas välbefinnande och lärande. Målsättningen måste vara att eleverna erbjuds en god och näringsrik lunch i en trevlig och lugn miljö. Det måste också avsättas tillräcklig tid för skollunchen så att eleverna slipper att "kasta i sig maten." Att eleverna upplever stress i samband med skol-lunchen har ju också uppmärksammats i skolhälsovårdens verksamhetsrapport.

Utbildningsförvaltningens uppfattning är att det är stadsdelsnämndernas och skolornas ansvar att förbättra maten i skolan, så att stressen minskar och skollunchen blir mer lockande, i enlighet med motionärens förslag.

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade den 25 april 2002 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 april 2002 har i huvudsak följande lydelse.

De i remissen framförda frågeställningarna och önskemål är något som förvaltningen också anser vara av största vikt. Det finns dock ytterligare en faktor som i hög grad påverkar situationen kring skollunchen och det är vuxennärvaron vid matbordet.

Lunchtider

Tidpunkten när de första klasserna kan inta sin lunch är i första hand beroende av skolans organisation och schemaläggning. Därutöver är lunchschemat beroende av matsalens storlek, dvs hur många elever som kan äta samtidigt. Idealet vore om första matlaget kan börja sin lunch vid 11-tiden, men oftast är första tiden redan kl 10.30 för att sista matlaget inte skall behöva äta alltför sent. Inom ramen för de förutsättningar respektive skola har, är det skäligt att utgå från den tid som de minsta eleverna behöver i matsalen vid fastläggandet av lunchschemat.

Att utöka matsalsytan för att få plats med fler elever i matlagen är generellt sett svårt, särskilt i äldre skolor. Samtidigt ska ytbehovet vägas mot hyreskostnaden per kvm, då matsalarna oftast står tomma utöver lunchpasset. Inom stadsdelen har dock en av skolorna kompletterats med ytterligare matsalsyta för att eleverna ska få rimliga lunchtider.

Fysisk miljö

Ett av problemen för de minsta eleverna är höjden på matdiskarna. Eleverna når helt enkelt inte upp så att de får en överblick över vad som serveras. Det blir också ofta lite kladdigt när man inte når, vilket inverkar negativt på miljön. Här kan en lösning vara lösa sk fotpallar, som kan ställas ut och tas bort beroende på vilka klasser som äter lunch. Systemet fungerar på våra förskolor och skulle mycket väl kunna göra så även i skolan.

Förutom inklädnad av taket med ljudabsorbenter bör bord och stolar vara tillverkade av trä samt försedda med "tassar". Gardiner och andra textilier ger också en luddämpande effekt. För att skapa "mindre rum" i en stor matsal är skärmar och blompartier lämpliga anordningar, vilket även bidrar till att dämpa sorlet.

Vuxennärvaro

Närvaron av en vuxen vid matbordet är ofta en förutsättning för att eleverna i lugn och ro ska kunna äta sin lunch. Den vuxne har en klart dämpande effekt på den oro som ofta förekommer vid och runt om borden. I den pågående debatten kring skollunchen hävdas också att närvaron av en vuxen vid matbordet är ett betydelsefullt moment i det pedagogiska arbetet för barnens utveckling och lärande.

Forskningsgruppen för miljöstrategiska studier vid Stockholms universitet har i en undersökning visat på den stora svinnet i våra skolmatsalar, dvs mat som kastas av elever. Man pekar här i första hand på miljöaspekten, men även ekonomiskt är det naturligtvis negativt då vi även betalar för den mat som inte äts upp. En lösning som förordas för att motverka detta är att tid ges för att inta lunchen i lugn och ro samt att en vuxen äter tillsammans med eleverna.

Frågan om den ”pedagogiska lunchen”, dvs där lärare eller annan personal kostnadsfritt äter tillsammans med barnen, bör därför aktualiseras inom föreslagen utredning. Utgångspunkten bör vara att kostnadsfria pedagogiska måltider skall gälla personal, som under måltiden har ett pedagogiskt ansvar samt tillsynsansvar för en barngrupp. En sådan modell skulle då gälla verksamheter där pedagogiska måltider förekommer.

Kostnader

Med tanke på den debatt som nu förs i media om kvaliteten på maten och den många gånger slitna och något trista matsalsmiljön, bör utredningen ställa frågan om det inte vore värt ett ökat kostnadstak från stadens sida för att nå en bättre matsalsmiljö. En kostnad som inbegriper såväl den fysiska miljön som vuxennärvaron. Med en trivsam och lugn atmosfär i matsalen är det troligt att eleverna upplever att maten smakar godare och därmed äter sin skollunch och inte går till närmaste korvkiosk.

Upphandling av skolluncher

Vid upphandling av entreprenör för skolluncher bör det redan i förfrågningsunderlaget klart framgå att det ska finnas en strävan till samverkan mellan entreprenör och skola i utformandet av en trivsam och harmonisk matsalsmiljö.

Förslag till utredning

Stadsdelsförvaltningen tillstyrker förslaget om utredning med tillägget att utredningen också bör omfatta frågan om pedagogiska måltider generellt för stadens förskolor och skolor.

Frågan om tillsynsansvar och matkostnad för personal i samband med måltid kan i sammanhanget bedömas vara av en sådan principiell art, att frågan kan behöva belysas även inom övrig kommunal omsorg.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade den 25 april 2002 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande över remissen.

Särskilt uttalande gjordes av *Lena-Maj Anding* (mp), bilaga 1.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

De i motionen framförda frågeställningarna och önskemålen är något som förvaltningen också anser är viktigt. Lugn och ro i matsalen innebär att barnen får äta i sin egen takt och kan därigenom bättre tillgodogöra sig maten. Det kan också leda till en bättre förmåga till inläarning. Det visar erfarenheterna av de skolor som infört skolfrukost.

En faktor som i hög grad påverkar situationen kring skollunchen är hur många vuxna det finns närvarande i matsalen och vid matbordet. Erfarenheterna visar att de skolor som har många vuxna i matsalen också är de skolor som upplever matsalssituationen lugnast. Förvaltningens uppfattning är att det går att generellt förbättra matron i skolorna genom att öka antalet vuxna i matsalen.

Tidpunkten när de första klasserna kan inta sin lunch är beroende av skolans organisation och schemaläggning. Vidare är lunchschemat beroende av matsalens storlek, dvs hur många elever som kan äta samtidigt. Idealet vore om första matlaget kan börja sin lunch vid 11-tiden. Oftast är första tiden redan kl 10.30 för att sista matlaget inte skall behöva äta alltför sent. Inom ramen för de förutsättningar respektive skola har, är det skäligt att utgå från den tid som de minsta eleverna behöver i matsalen vid fastläggandet av lunchschemat.

Att utöka matsalsytan för att få plats med fler elever i matlagen är generellt sett svårt, särskilt i äldre skolor. Vidare ska ytbehovet vägas mot hyreskostnaden. Matsalarna står ofta tomma förutom vid lunch och i vissa fall mellanmål för fritidshemmen. Matsalarna tillhör därför de lokaler som är inte är effektivt utnyttjade. Även om utnyttjandegraden kan förbättras är skolmatsalarna så specifikt utformade som lokaler att det inte finns så många alternativa sätt att utnyttja dem. Detta är viktigt att ta med i beräkningen när man diskuterar eventuella utbyggnader av matsalar. Förvaltningen vill i detta sammanhang påminna om de mycket höga investeringskostnader som ombyggnation av skolkök och skolmatsal oftast medför.

Vuxennärvaro

Närvaron av en vuxen vid matbordet är ofta en förutsättning för att eleverna i lugn och ro ska kunna äta sin lunch. De vuxna har en klart dämpande effekt på den oro som ofta förekommer vid och runt om borden. I den pågående debatten kring skollunchen hävdas också att närvaron av en vuxen vid matbordet är ett betydelsefullt moment i det pedagogiska arbetet för barnens utveckling och lärande.

Forskningsgruppen för miljöstrategiska studier vid Stockholms universitet har i en undersökning visat på den stora svinnet i våra skolmatsalar, dvs mat som kastas av elever. Man pekar här i första hand på miljöaspekten, men det är även ekonomiskt negativt att betala för mat som inte äts upp. En lösning som förordas för att motverka

detta är att tid ges för att inta lunchen i lugn och ro samt att en vuxen äter tillsammans med eleverna. Med en trivsamt och lugn atmosfär i matsalen är det troligt att eleverna upplever att maten smakar godare och därmed äter sin skollunch och inte går till närmaste korvkiosk.

För att få en första uppfattning om hur stort problem det är kring sexåringarnas matro har stadsdelens skolor har fått i uppgift att mycket kortfattat redovisa hur de uppfattar att matsituationen fungerar.

Skolornas redovisningar

Bagarmossens skola

F-3 enheterna har sin egen del av matsalen och har 30 minuter på sig att äta. De äter samma tid varje dag, men byter tid vid läsårsskifte. Skolan håller på att bygga om matsalen. Det kommer att avsevärt förbättra matsituationen vad gäller stress och ljudnivå.

Bergholmsskolan

Skolan har inga direkta matlag utan klasserna kommer till matsalen på olika klockslag mellan kl. 10-12. Eleverna har 20-25 minuter på sig att äta. Skolan har inga sexåringar utan de yngsta barnen går i klass fyra.

Björkhagens skola

Sexåringarna äter alltid samma tid varje dag. Enligt skolledningens uppfattning är måltidsron i skolans matsal relativt god.

Brotorps skola

Klasserna äter enligt rullande matschema. Sexåringarna äter kl 12.00 varje dag. Skolledningen skulle önska att alla elever hade mer tid att äta på men är i övrigt ganska nöjd med matsituationen

Hammarbyskolan

Sexåringarna äter 12-12.30. Det är en lugn situation med många vuxna. Det är inte för trångt utan allt är under kontroll. Barnen sätter sig vid sina platser innan de sedan går bord för bord och hämtar mat. Det fungerar bra.

Skarpnäcks skola

Det är stressigt för dem som kommer tidigt och nästa matlag står ofta och väntar. Som allmänna kommentar anser personal att det är trångt och bullrigt i matsalen.

Skarpaby och Tåtorps skolor

Skolledningen anser att matsituationen för sexåringarna är god. För de övriga eleverna kan den bli bättre. Skolan arbetar på det både i stort och smått.

Sammanfattningsvis anser förvaltningen att matsalssituationen för stadsdelens skolor är relativt god.

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade den 18 april 2002 att godkänna stadsdelsförvaltningens remissvar och överlämna det till kommunstyrelsen.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 april 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att det är mycket viktigt att det råder lugn och ro i skolans matsalar, såväl för sexåringar som för de äldre eleverna. I den undersökning som Christopher Ödmann hänvisar till får Skärholmens skolor gott betyg jämfört med andra stadsdelar i Stockholm då det gäller "Maten och matsituationen". Betygsmedelvärde är +0,75 på en skala från -2 t o m 2,00. Med detta betygsmedelvärde kommer Skärholmen på tredje plats. Den stadsdelsom har högst betygsmedelvärde har +0,92 och den som har lagst har +0,22.

Förvaltningen är medveten om att några av matsalarna inte riktigt räcker till för det elevantal som finns på skolan. Skolledarna på respektive skola ansvarar för miljön i skolan så även i matsalen och de gör redan idag åtgärdsplaner för att förbättra verksamheten.

Motion 2002:7 om främjande av elevernas hälsa har remitterats till utbildningsnämnden, stadsledningskontoret, Farsta stadsdelsnämnd, Kista stadsdelsnämnd samt Norrmalms stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden beslutade den 27 mars 2002 att överlämna utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande över remissen.

Reservation anfördes av *Erik Nilsson m.fl.* (s), bilaga 1.

Reservation anfördes också av *Marie Egnell* (mp), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 1 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen instämmer i huvudsak i vad som sägs i motionen om sambandet mellan en god hälsa och förmåga till lärande. Att t ex stress och dåliga kost- och motionsvanor kan skapa livsstilar som är riskabla och hälsofarliga har skolhälсан redovisat i sin årliga rapport. Vad "hälso- och livsstilsfrågorna" har för betydelse för skolarbetet har förvaltningen framfört i olika sammanhang som t. ex. i remissvaret på

slutbetänkandet av Nationella folkhälsokommittén ("Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan") och i remissvaret på (s) och (mp) motioner om åtgärder för att förbättra elevers kost, motion och hälsofrågor och därmed deras skolprestationer.

De 38 förslagen för att komma tillrätta med problemen, som redovisas i föreliggande motion, spänner över många områden, omfattar många olika beslutsnivåer inom flera olika nämnder/förvaltningar och har mycket olika budgetmässiga konsekvenser. Förvaltningen finner det därför svårt att ta ställning till ett så omfattande program i alla dess delar. Dock vill förvaltningen betona betydelsen av vissa åtgärder för arbetet med att främja elevernas hälsa. Särskilt betydelsefulla är enligt förvaltningens mening alla åtgärder som förbättrar elevernas kostvanor och ökar kvaliteten på skolluncherna. Förvaltningen kommer därför att pröva om en kostkonsulent/dietist inom skolhälsan skulle kunna vara ett verktyg för detta. En allmän förstärkning av idrottsämnet eller av andra motionsbefrämjande åtgärder är väsentliga för att stärka elevernas hälsa. Utöver dessa åtgärder inom kost- och motionsområdet menar förvaltningen att skolornas elev- och skolhälsovårdsinsatser är av väsentlig betydelse för elevernas hälsa och framgång i skolarbetet. Detta innebär att varje skola som stöd i sitt förebyggande elevvårdsarbete bör ha tillgång till den kompetens som finns hos skolhälsovården, skolpsykologer, skolkuratorer, studie- och yrkesvägledare och olika specialpedagoger. De erfarenheter som redovisas i skolhälsovårdens och elevvårdens rapporter bör kunna vara ett viktigt underlag för skolans arbete med dessa frågor.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 10 april 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad har under de senaste åren prioriterat utbildningsverksamheterna, vilket har inneburit ökade ekonomiska resurser till nämnderna. Höjningar har skett såväl av skolschablonerna som kvalitetssatsningar till barn med behov av särskilt stöd.

Stadsledningskontoret anser att Stockholms stads nämnder arbetar med den sorts problemställningar som belyses i motionen. Detta sker, förutom ordinarie insatser inom skolan, även med kompetens från skolhälsovården, skolpsykologer, skolkuratorer, studie- och yrkesvägledare samt olika specialpedagoger. En avgörande grupp, vilken inte omnämns i motionen, är föräldrarna. Många av de problem som anges är av den art att hemmiljön är central. Det är därför viktigt att föräldrarna engageras i hälsoarbetet. Grunden för barnens hälsa måste läggas i hemmet. Kunskap generellt i samhället om kostens betydelse för att vi skall fungera väl och prestera goda resultat är därför viktig. Stadsledningskontoret kan svårigen se att barns hälsa skall vara ett huvudansvar för skolan. Detta ansvar måste föräldrarna ta. Det är dock betydelsefullt att skolkosten är korrekt sammansatt liksom att barnen rör sig såväl i skolan som på fritiden. Det kan och bör ske redan idag. Skolans huvuduppgift får dock inte förflackas. Den är att lära barn läsa, skriva och räkna.

Stadsledningskontoret instämmer i huvudsak i vad som sägs i motionen om sambandet mellan en god hälsa och förmåga till lärande. Stress och dåliga kost- och motionsvanor kan skapa livsstilar som är riskabla och hälsofarliga. Detta har tidigare konstaterats och redovisats i utbildningsnämndens årliga rapport om skolhälsan. Likaså har i olika sammanhang betydelsen av hälso- och livsstilsfrågor belysts för att uppnå goda skolprestationer.

De förslag till program, som redovisas i föreliggande motion, är dock av mycket varierande slag såväl verksamhetsmässigt som ekonomiskt. Detta sammantaget gör att det är svårt att se konsekvenserna av ett så omfattande program. Kontorets anser vidare att de i motionen nämnda problemen, vilka är väl kända på skolenheterna, bäst åtgärdas lokalt utifrån behov och förutsättningar på de olika skolorna.

Farsta stadsdelsnämnd beslutade den 23 april 2002 att som svar på remissen överlämna och återropa stadsdelsförvaltningens förslag samt därutöver anföra följande.

Det finns en rad undersökningar som visar att barn och ungdomar rör sig för lite och ofta äter fel. Inaktivitet och fetma redan från unga år innebär direkta och på lång sikt allvarliga hälsoproblem. Orsakerna till detta är flera och kan bara till viss del sökas i skolan.

I skolplanen, som gäller alla kommunala skolor, fastslås att; "Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskaper. Skolan skall inte användas som redskap att lösa alla samhällsproblem. Skolan skall ha ett nära samarbete med hemmen, men skolan skall inte överta föräldrarnas ansvar." Detta borde vara vägledande för stadens förtroendevalda i arbetet med skolan och dess inriktning.

? Den nuvarande borgerliga majoriteten har gjort en historisk satsning på förskolan och skolan där valfriheten byggts ut ytterligare.

? Stockholms stad är den kommun som satsar mest pengar på förskolan i hela länet.

? Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskaper och det görs bäst av skolledare och lärare m fl.

? Det politiska ansvaret är att finansiera en bra skola för alla.

? I gymnasiet är idrott och hälsa ett kärnämne, dvs obligatoriskt inom samtliga program. Därutöver erbjuds elever att välja mer av ämnet inom ramen för individuellt val.

? Föräldrarna har huvudansvaret för sina barn och de måste ge förutsättningar och möjligheter så att barnen kan göra sina läxor. Det kan aldrig bli statens eller kommunens ansvar.

? Ett gott samarbete med socialtjänst och elevvårdsteam på skolorna är en självklarhet.

? Ett generellt hälsoprogram och likvärdig skolhälsovård är en förutsättning för lika värde.

Reservation anfördes av *Ola Karlsson m fl* (v), bilaga 1.

Reservation anfördes av *Tomas Rudin m fl* (s) till förmån för eget yrkande om att bifalla motionen.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 22 mars 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen instämmer i huvudsak i vad som sägs i motionen om sambandet mellan en god hälsa och förmåga till lärande. De 38 förslagen för att komma tillrätta med problemen som redovisas i föreliggande motion, spänner över många områden. Den omfattar också flera olika beslutsnivåer inom olika nämnder/förvaltningar samt får olika budgetmässiga konsekvenser beroende på vilken nämnd/förvaltning som förslaget härrör till. Dock vill förvaltningen betona betydelsen av vissa åtgärder för arbetet med att främja elevernas hälsa.

Det är viktigt med resurser till förskolan och skolan så att antalet pedagoger/lärare kan öka, vilket i sin tur innebär större möjligheter att anpassa lärandet efter elevernas behov. Stöd till barn i behov av särskilt stöd är ett annat område som bör prioriteras. Det är viktigt att alla elever ges goda möjligheter att göra sina läxor. Detta är dock ett i hög grad ett föräldraansvar.

Idag rör sig många barn och ungdomar mindre än tidigare. Det är viktigt att barn och ungdomar får regelbunden motion. Idrott är ett ämne i skolan som kan ge våra barn och ungdomar denna fysiska aktivitet, därför är det viktigt att värna om ämnet idrott i skolan.

Alla barn/ungdomar har inte möjlighet att delta i någon aktivitet utanför skolan. Fritidsklubben för elever i år 4-6 kan vara ett bra komplement för olika aktiviteter under eftermiddagar och under sport- och påsklov. Staden bör överta ansvaret för skolhälsovården för sexåringar. Det är viktigt att stödja skolorna i deras framtagande av krisplaner och rutiner för krishantering.

Det är angeläget att samarbetet mellan socialtjänsten och elevvårdsteamerna på skolorna fungerar på ett bra sätt. Möjligheterna att staden och landstinget gemensamt startar ett resurscentrum för barn med neuropsykiatriska problem bör undersökas. Det är viktigt att alla elever erbjuds en likvärdig skolhälsovård och att alla elever omfattas av generella

hälsoprogram. Att matleverantören ges ett direkt ansvar för att eleverna äter skollunchen menar skolorna är ett ansvar som inte matleverantören kan ta.

Kista stadsdelsnämnd beslutade den 25 april 2002 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av *Mirja Särkiniemi m fl* (s) och *Gunilla Bhur m fl* (v), bilaga 1.

Särskilt uttalande gjordes av *Fredrik Wallén m fl* (kd), *Magnus Haglund m fl* (m) och *Lotta Gravenius m fl* (fp), bilaga 1.

Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 3 april 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Motionen/rapporten har många förslag, varav fler kräver ökat budgetutrymme eller omprioriteringar från övriga verksamheter. Andra kräver övergripanden kommunala eller statliga besut. Många berör även landstinget.

Någon ekonomiskt avvägning har inte kunnat göras och en fördjupning i flera av förslagen kräver speciella utredningsresurser. Förvaltningen saknar således möjlighet att ge synpunkter på alla detaljer inom olika specialområden, men självfallet delar vi bedömningen att hälsofrämjande insatser är oerhört viktiga för barns och ungdomars utveckling.

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade den 18 april 2002 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 8 april 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen är positiv till förslag, idéer och åtgärder som befrämjar elevernas hälsa och skolans arbetsklimat. De frågor och förslag till åtgärder som presenteras i motionen är intressanta och angelägna.

Enligt budget 2002 för Stockholms stad ansvarar utbildningsnämnden för mål, uppföljning, utvärdering och utveckling av grundskola, särskola och gymnasieskola. Stadens skolplan "Ny kurs för Stockholm" som antogs av kommunfullmäktige i juni 2000 skall genomsyra stadens utbildningssystem och avsikten är att varje skola själv skall avgöra hur de uppställda målen skall uppnås. Stadsdelsnämnderna skall inte fastställa för de enskilda skolenheterna några andra åtaganden eller inriktningsmål än de som redan finns i Stockholms skolplan, läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) och i de olika kursplanerna. Målen följs

upp i utbildningsnämndens verksamhetsberättelse samt i stadens kvalitets-redovisning för skolväsendet. Mot bakgrund av detta anser förvaltningen att de i motionen presenterade förslagen bör hanteras inom ramen av Stockholms skolplan.

Förvaltningen anser vidare att det är viktigt att staden sammanställer de olika nationella och lokala uppföljningar, utvärderingar och rapporter som redan finns. Eftersom skolans verksamhet är så pass uppföljd och utvärderad så finns det värde i att sammanställa de olika rapporterna med fokus på faktorer som bevisligen befrämjar elevernas hälsa samt gynnar elevernas läroprocesser och studieresultat. En sammanställning ger möjligheter till att sprida flera goda exempel på hur olika skolor hanterar dessa frågor.

I samband med sina verksamhetsplaner för 2002 utfärdade Norrmalms skolor kvalitetsgarantier som har förelagts stadsdelsnämnden. Samliga skolor redovisar åtaganden och arbetssätt som på olika sätt värnar om elevernas hälsa och välbefinnande i syfte att skapa gynnsamma förutsättningar för lärande och kunskapsutveckling. Åtagande handlar t.ex. om att i allt arbete utgå från barnets behov av trygghet, hälsa, fostran, utveckling och lärande, att med befintliga resurser verka för trygghet, skapa tryggt arbetsklimat, arbeta för välfungerande skolhälsovård och elevvård samt att verka för goda matvanor och regelbunden utevistelse o.s.v.

Genom kvartalsrapporterna har nämnden möjlighet att följa upp hur långt enheterna har kommit med att infria sina åtaganden. Den kunskap som stadsdelarna har utifrån dessa uppföljningar är i dagläget en viktig och värdefull komplement till stadens uppföljningar, utvärderingar, kvalitetsredovisningar och analyser av Stockholms kommunala skolväsende.

Det är alltid välkommet med ökade ekonomiska resurser till de enskilda skolenheterna, skolhälsovården och till barn med behov av särskilt stöd. Förvaltningen anser dock att den enskilda skolan utifrån sina behov och förutsättningar skall avgöra hur de tilldelade medlen bäst och effektivast används för att hitta formerna och betingelserna för elevens hälsa och kunskapsutveckling.

Förvaltningen är positiv till förslaget att skolhälsovården övertar ansvaret för barnen i förskoleklassen. Kommunfullmäktige beslutade i budget 2001 att staden skall arbeta för att även barnen i förskoloklassen skall omfattas av skolhälsovården. Utbildningsnämnden har utarbetat riktlinjer för hur detta övertagande kan påbörjas.

Förvaltningen finner förslaget om ett centrum för utveckling av elevernas hälsa som intressant. En sådan verksamhet bör knytas till stadens skolhälsovård. Förvaltningen är också positiv till att utreda och utveckla samarbete med lanstinget kring barn med neuropsykiatriska problem.

Förvaltningen anser att det inte är realistiskt eller rimligt att matleverantören ges ett direkt ansvar för att eleverna äter skollunchen. Förvaltningen är positiv till utökad fritidsverksamhet för barn och ungdomar. Förvaltningen är dock tveksam till att del av de allmännyttiga bostadsföretagen som bör utveckla sitt utbud av sådan fritidsverksamhet.

Förvaltningens erfarenhet är att samarbetet mellan socialtjänsten och elevvårdsteamet inom stadsdelen skolor fungerar bra. Detta utesluter dock inte att utvecklingen av de befintliga arbetsformerna fortsätter.

Utbildningsnämndens förslag till Policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling, har remitterats till stadsledningskontoret, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Skarpnäcks stadsdelsnämnd samt Skärholmens stadsdelsnämnd.

Utbildningsnämnden beslutade den 13 juni 2002 att i huvudsak godkänna policyn samt hemställa att kommunfullmäktige beslutar att anta "Policy för Stockholms skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling." Nämnden beslutade att därutöver anföra följande.

Nämnden anser att förvaltningens förslag till policy mot mobbning och annan kränkande behandling är välarbetat och i stort fyller de krav nämnden har på mobbningspolicyn. Vi anser emellertid att policyn på ett par punkter bör förtydligas.

Skrivningen på s 3 "...varför möjligheten att flytta den mobbade kan behöva provas" anser nämnden skall ändras till "...varför möjligheten att flytta den som mobbar, som en sista åtgärd, ska användas."

Vidare anser nämnden att förvaltningen skall ges i uppdrag att komplettera policyn med en text om att elever som grovt missköter sig inom stadens gymnasieskolor skall kunna stängas av om de gjort sig skyldiga till allvarliga förseelser. Om så ska ske skall utbildningsnämnden fatta beslutet på rektors begäran.

Som sista punkt i värdegrundsavsnittet ska följande åtagande läggas till (enligt tidigare beslut) - Varje skola redovisar sitt värdegrundsarbete i skolans årliga kvalitetsredovisning.

För att tydliggöra värdegrundens innebörd bör läroplanens avsnitt om värdegrunden finnas citerad i mobbningspolicyns inledning. Dvs:

"Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande."

Reservation anfördes av *Maria Hassan m fl* (s), bilaga 1.

Reservation anfördes av *Claes-Göran Jacobson m fl* (v), bilaga 1.

Reservation anfördes av *Marie Egnell* (mp), bilaga 1.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 3 maj 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Sammanfattning

Förvaltningens förslag till gemensam policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning återremitterades av utbildningsnämnden 2002-03-27. Nämnden ansåg att förvaltningen skulle få möjlighet att beakta de synpunkter som stadens revisorer redovisat i sin rapport 2002-03-21 "Att förebygga mobbning och annan kränkande särbehandling" samt att förvaltningens förslag till mobbningspolicy i sin nuvarande form bör konkretiseras på några punkter.

Revisorerna påpekade i sin rapport att utbildningsnämnden snarast bör "lägga fast en policy för skolornas arbete mot mobbning samt även ta fram konkreta anvisningar om dokumentation, sekretess och förvaring av handlingar i samband med mobbningsärenden".

Förvaltningen har i föreliggande förslag konkretiserat mobbningpolicyn i bl a de punkter nämnden angav. Vad gäller revisorernas påpekande i rapporten om att ta fram konkreta anvisningar om dokumentation, sekretess och förvaring av handlingar i samband med mobbningsärenden, så avser förvaltningen att i samverkan med juridiska avdelningen utarbeta konkreta anvisningar för detta och återkommer således i dessa frågor. Dokumentation, sekretess och arkivering rör många fler områden i skolans verksamhet. Ett sammanhållet dokument med anvisningar för skolorna inom samtliga dessa områden är därför nödvändigt liksom fortbildning inom dessa områden.

Bakgrund

I samband med att utbildningsnämnden i mars förra året yttrade sig över revisionskontorets rapport om mobbning och annan kränkande behandling i Stockholms skolor fick förvaltningen i uppdrag att utarbeta en gemensam policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning. I maj månad 2001 överlämnades den s k säkerhetsutredningen till kommunstyrelsen, som gav utbildningsnämnden i uppdrag att skicka utredningen på remiss till skolor, förvaltningar och organisationer av olika slag. Inkomna remissvaren sammanställdes därefter och redovisades i utbildningsnämnden i november 2001. Vid utarbetandet av föreliggande policydokument har säkerhetsutredningens och remissinstansernas synpunkter därför också kunnat beaktas.

Ärendets beredning

Ärendet har handlagts inom avdelningen för elevstöd.

Förvaltningens synpunkter

Det är förvaltningens mening att arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling måste fortsätta och intensifieras inom respektive skola. Attitydpåverkan, fortbildning, framdiskuterande av en gemensam värdegrund, etiska diskussioner m.m. i skolorna är exempel på vägar att motverka kränkningar och övergrepp.

I såväl skollag och läroplaner som arbetsmiljölag och skolplan finns riktlinjer och anvisningar om hur skolans personal skall agera mot och förhålla sig till mobbning och annan kränkande behandling. Föreliggande policy är avsedd som ett sammanfattande och strukturgivande dokument för att underlätta skolornas arbete med dessa frågor. Arbetet utgår, som sig bör, från en gemensam etik och värdegrund som har sin förankring i våra demokratiska värderingar.

Behovet av konkreta anvisningar om beslut, dokumentation, sekretess och förvaring av handlingar är stort och såväl anvisningar som fortbildning inom dessa områden är helt nödvändiga. I samverkan med juridiska avdelningen avser förvaltningen därför att under höstterminen 2002 utarbeta konkreta anvisningar och därefter genomföra fortbildning inom dessa områden.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 22 september 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsledningskontoret anser att alla former av mobbning eller andra kränkande beteenden aldrig kan accepteras och vill betona vikten av att arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling måste fortsätta och intensifieras inom respektive skola. Ansvar för detta åvilar skolorna. En förutsättning för elevernas lärande och utveckling är att eleverna har en trygg miljö i skolan, där trivsel och arbetsro skall råda. Medel för att motverka kränkningar och övergrepp är t ex attitydpåverkan, fortbildning, framdiskuterande av gemensam värdegrund, etiska diskussioner m.m.

I såväl skollag och läroplaner som arbetsmiljölag och skolplan finns riktlinjer och anvisningar om hur skolans personal skall agera och förhålla sig till mobbning och annan kränkande behandling. Stadsledningskontoret anser att policyn är väl genomarbetad och att redovisade punkter utgör ett sammanfattande och vägledande dokument. Policyn belyser de frågeställningar som kan bli aktuella kring mobbning och annan kränkande behandling, vilket bör underlätta skolornas arbete med dessa frågor.

Utbildningsnämnden har i *Budget 2003 för Stockholms stad* fått i uppdrag att föreslå en policy mot mobbning, vilket härmed är utfört.

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade den 25 september 2003 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 12 september 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Skolorna i stadsdelen har givits möjlighet att inkomma med synpunkter på föreslagen policy. Det är viktigt att skolorna redan i ett initialstadium kan ta del och medverka med eventuella synpunkter inför fortsatt hantering.

Förutom några synpunkter anser förvaltningen att förslaget till policy är väl genomarbetat och att redovisade punkter ger en bra plattform samt belyser de frågeställningar som kan bli aktuella i ärenden kring mobbning och annan kränkande behandling.

Dokumentation är viktig såväl i mobbningsärenden som vid framtagandet av åtgärdsprogram och andra åtgärder. Vid eventuella oklarheter ska det finnas möjligheter att i efterhand rekonstruera vad som skett och vad som har överenskommit vad gäller åtgärder och ansvar. Det kan gälla inte bara formella samråd typ elevvårdskonferenser, utan även anteckningar från mer informella samtal, muntliga eller per telefon. I dessa avseenden erfar förvaltningen att det finns ett behov av fortbildning för skolans personal i handläggningen av dylika ärenden.

En av stadsdelens skolor har påpekat vikten av att hålla framtagna handlingsplan "levande" i olika forum inom skolan. Handlingsplanen blir därigenom alltid aktuell och kan vid behov revideras. Risken är annars stor att handlingsplanen hamnar i en bokhylla och "samlar damm". En plan i sig, hur väl genomarbetad den än är, innebär inte att utfallet alltid överensstämmer med uppsatta mål om den inte omsätts i det vardagliga arbetet.

Utöver vad som redovisats i bifogat dokument bör det tydligare framgå att det är viktigt att även elever och föräldrar tar del av och kan medverka till ingångna överenskommelser inom den enskilda skolan. Skolans hanterande och påbjudna åtgärder bör därför förankras i samråd med elev/förälder för att nå största möjliga effekt, motivation och förståelse för framtagna policydokument.

Nedanstående skrivningar i del II föreslås ändras med tillägg om samråd med elever/föräldrar via skolråd eller annat gemensamt forum.

- De vuxna i skolan är överens om hur skolans normer och regler implementeras, tillämpas och följs upp.
- Handlingsplanen är väl förankrad bland all personal och tillämpas på samma sätt av alla.

I avdelning III, första punkten, bör det klart framgå att det *krävs* att personalen reagerar snabbt i enlighet med skolans handlingsplan.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade den 25 september 2003 överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 12 september 2002 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen har skickat förslaget till stadsdelens skolor för synpunkter. De synpunkter som har kommit in är övervägande positiva. Policyn stämmer i de flesta delar med hur skolorna arbetar idag och de lokala mobbningsprogram som skolorna har.

Skolornas synpunkter

Skolorna svarar generellt att förslaget är för detaljerat och att även arbetsätt är styrda i policyn. Det vore lämpligare om policyn uttrycks i mål och att skolorna själva får finna arbetssätten för att uppnå målen.

Svar från en skola

”De flesta skolor har lagt ner mycket arbete på att göra skolan till en trygg plats för eleverna och deras lärande. Skolorna har mobbingplan och mobbinggrupper. Vidare har skolorna åtagande för trygghet med en god struktur för tillsyn t ex under rasterna. Förutom klassråd och elevråd finns det Charlieverksamhet för de små och det finns mentorsgrupper och livskunskap för de lite större; möjligheter för barn och vuxna att relatera konfliktsituationer och diskutera dem med ett fokus på att nå lösning.

Alla skolor har arbetat på egna lösningar kring värdegrunden och valt de lösningar som passar dem i det fortsatta arbetet. Det är viktigt för staden och stadsdelarna att följa upp hur arbetet bedrivs och i vilken grad det är ett framgångsrikt arbete. Det är därför lämpligt att skolorna redovisar sitt värdegrundsarbete i samband med kvalitetsredovisningarna.

Ett recept för att långsiktigt skapa en lugn skolmiljö är att arbeta med strukturer. För att alla skolans närmaste intressenter ska kunna acceptera och förhålla sig positiva till en värdegrund, krävs en enkel och välförankrad värdestruktur med ett sammanhängande tydligt och avpassat normsystem. Det handlar om att skolorna måste få tid att göra praktik av sin teori. Att med formuleringen: ”Varje skola formulerar en gemensam värdegrund baserad på läroplanerna och på skolans övriga styrdokument” tvinga skolorna att backa till ruta ett och börja på ny kula är inte ett produktivt sätt att komma vidare i värdegrundsarbetet. Ovanstående formulering greppar över ett så pass stort och odefinierat område ”skolans övriga styrdokument”, att det blir stor risk att uppgiften blir så olika (svår)tolkad att det eftersträlvade resultatet uteblir.”

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningens uppfattning är att det är viktigt att stadens skolor har en gemensam policy mot mobbning och kränkande behandling. Det är därför glädjande med detta dokument. Däremot anser förvaltningen att ett sådant dokument ska vara kortfattat och av ramkaraktär. Förslaget till policy är alltför detaljerat och lyfter fram skyldigheter som redan är reglerade i lag och författningstext vilket är onödigt. Oavsett denna kritik

är förvaltningen positiv till ”Gemensam policy för stadens skolor för att främja arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling”

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade den 27 november 2003 att som sitt yttrande överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande samt att förvaltningen ges i uppdrag att i kommande brukarundersökningar beakta möjligheten att ställa frågor angående mobbning.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 10 september 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Att förebygga mobbning är ett ansvar som ligger på varje skola. Samtliga skolenheter i Skärholmen har utarbetat en handlingsplan mot mobbning och en gemensam värdegrund för elever, personal och föräldrar. Det är viktigt att alla är delaktiga i värdegrundsarbetet och att det kontinuerligt följs upp och utvärderas. Föreliggande policy är ett tydligt och bra redskap som kan underlätta skolornas arbete med dessa frågor.

RESERVATIONER M M

Motion 2000:70 av Erik Nilsson (s) om åtgärder för att förbättra elevers kost-, motion- och hälsofrågor

Utbildningsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Jan Björklund m fl (fp), Kristina Alvendal m fl (m) samt Peter Lundén-Welden (m) enligt följande.

Skolans huvuduppgift är och förblir att förmedla kunskaper. Rektorn har sedan ansvaret att bedöma hur detta kan ske på bästa sätt. Nämnden anser därför att det är direkt felaktigt att använda resursfördelningssystemet för att påverka rektors prioriteringar.

Nämnden anser vidare att skolan inte ska ta över föräldrarnas ansvar. Tanken att skolan ska ge alla elever frukost i stället för att föräldrarna ska tillse detta är feltänt. Samhället skall inte omyndigförklara föräldrarna.

Nämnden vill emellertid understryka att det inte är förbjudet för en skola att servera skolfrukost, erbjuda sovmorgon eller flextid etc. Några skolor i staden har valt att satsa resurser på detta. Det vore dock främmande för nämnden att tvinga alla skolor att göra på detta sätt.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Abdo Goriya m fl (s) och Sirkka-Liisa Hedström m fl (v) enligt följande.

Förvaltningen har i sitt tjänsteutlåtande bl a anført, att "Förvaltningen inte delar motionärens uppfattning om att resursfördelningssystemet ska justeras för att skapa incitament för de skolor som vill förbättra elevers kost-, motions- och hälsofrågor" och föreslår att nämnden skall som svar på motionen lämna föreliggande tjänsteutlåtande.

Av motionen framgår att motionärens förslag till beslut inskränker sig till att "utbildningsnämnden ges i uppdrag att utifrån vad som anges i motionen göra en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers kost-, motion och hälsofrågor och därmed deras skolprestationer." Till yttermera visso sägs i motionen: "Utifrån en sådan analys bör sedan övervägas hur bland annat resursfördelningssystemet kan justeras för att skapa incitament för de skolor som vill

förändra sin verksamhet på ett sådant sätt att elevernas kost-, motion- och hälsofrågor gynnas”.

Vi anser att ett förslag om ett uppdrag till utbildningsnämnden att analysera vilka åtgärder som bör övervägas för att förbättra elevernas kost-, motion och hälsofrågor inte kan avvisas. Detta i synnerhet när det i skolhälsovårdens verksamhetsrapport redan idag konstateras att sömn och goda matvanor har en avgörande betydelse när eleverna känner trötthet och att detta negativt påverkar deras prestationer.

Om man får tro på skolhälsovårdens bedömning syns det som om de uppdrag som utifrån styrdokumentet åligger varje skola för att på bästa sätt uppnå de fastlagda målen har tydligen inte till alla delar kunnat uppfyllas.

Vi föreslår därför

- att stadsdelsnämnden beslutar att i huvudsak godkänna förvaltningens förslag men
- att stryka sista stycket under rubriken ”Förvaltningens förslag” och tillföra ett nytt stycke enligt följande: ”Vi delar motionärens uppfattning att utbildningsnämnden ges uppdrag att göra en analys av vilka åtgärder som kan övervägas för att förbättra elevers kost- motion och hälsofrågor.”

Reservation anfördes också av Rebwar Hassan (mp) enligt följande.

Det finns elever/ungdomar som är morgonpigga och elever som är morgontrötta. Precis som det finns vuxna av båda sorter. Skolans organisation är av tradition ”morgonpigga” och kan därmed sägas gynna de personer som också är det. I arbetslivet (i övrigt) går man mot ökad individualisering och ger de anställda större möjlighet att själv styra arbetstiden. Samma sak borde gälla för skolan. Det är inte säkert att det är det allra bästa för alla elever (och familjer) att förskjuta skoldagen.

Det vore intressant att också i sammanhanget fundera över ”flectid” d v s att elever kan välja att förlägga viss del av undervisningen till morgon eller eftermiddag och att den ordinarie skoldagen med obligatorisk närvaro är mellan exempelvis 10.00-15.00. Detta har prövats med mycket positivt resultat bl a på Odenslundskolan i Tomelilla kommun. Det har lett till att alla elever drar nytta av systemet eftersom grupperna har blivit mindre. Behöver man hjälp i något särskilt ämne kan eleven planera sin flectid så att han/hon är i skolan när få elever är där.

Enligt förvaltningen har försök med frukost på tre av stadsdelens skolor gett positivt resultat. Att ge barnen frukost är familjens ansvar men en del elever äter av olika anledningar otillräcklig frukost hemma vilket påverkar skolarbetet negativt. Frukost ska därför kunna erbjudas eleverna till självkostnadspris.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Kåre Gustafsson m fl (s), Anita Thisell (v) och Peter Modesta (mp) enligt följande.

Vi anser att det är viktigt att skapa så goda förutsättningar som möjligt för alla elever att utifrån sina egna förutsättningar göra en så bra skolprestation som möjligt. Till detta hör bl a att eleverna är bra rustade inför skoldagen.

Vi vill starkt stryka under värdet av att utvärdera de försök som pågått i en del skolor i staden både när det gäller att senarelägga skoldagen och att ge eleverna möjlighet att äta frukost i skolan. Det är angeläget att en sådan utvärdering sker i samråd med Hem- och skolorganisationen. Det är också nödvändigt att i det sammanhanget analysera och ge nödvändiga ekonomiska förutsättningar för detta.

Motion 2001:61 av Malte Sigemalm (s) om undersökning av mobbingfrekvens inom Stockholms skolor

Utbildningsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Erik Nilsson m fl (s), Inger Stark (v) och Emilia Hagberg (mp) enligt följande.

Det är av största vikt att förvaltningen stödjer skolorna i arbetet med att nå de mål som läroplanen föreskriver när det gäller arbetet med värdegrunden. Hit hör målen om att främja jämställdhet, ge stöd för de unga att utveckla självförtroende, självkänsla, empati, respekt för olikheter och inte kränka andra. Det förebyggande arbetet som det innebär att skapa en god miljö för både elever och anställda är avgörande. Nämnden menar att arbetet mot kränkande behandling såsom mobbing på skolorna måste stödjas av förvaltningen. Det är också viktigt att den uppföljning som sker när det gäller skolornas arbete med värdegrunden i kvalitetsredovisningar och genom skolinspektörernas inspektioner stärks. I den utbildning som sker av skolledare bör perspektivet på mobbing vidgas från individperspektivet till att även omfatta hur organisationen av verksamheten påverkar hanteringen och omfattningen av mobbingen.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Björklund m fl (fp) Mikael Söderlund m fl (m) och Jonas Vikman (kd) enligt följande.

Ingen ska behöva vara rädd för att gå till skolan. Det är viktigt att alla instanser inom skolväsendet, från skolpolitiker och rektorer till lärare och föräldrar, tydligt markerar att hot, våld, trakasserier och kränkande språkbruk aldrig kommer att accepteras.

De flesta handlingar som brukar betecknas som mobbning har sina motsvarigheter i brottsbalkens beskrivningar av brott som ärekränkning, misshandel, vållande till kroppsskada, olaga tvång, ofredande eller sexuella trakasserier. Handlingar som inte tolereras någon annanstans i samhället får inte tillåtas då de utförs av barn mot andra barn.

Under den borgerliga majoriteten tog utbildningsnämnden krafttag mot våld och trakasserier i skolan, bland annat antogs en omfattande mobbningspolicy för Stockholms skolor i juni 2002. Tyvärr har stadens arbete mot våld och trakasserier länge motarbetats av regeringen. Tydligast manifesteras detta i regeringens förslag till ny skollag där lärarnas och rektorernas disciplinära befogenheter har försämrats.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Ola Karlsson m fl (v) enligt följande.

Vi anser att nämnden skulle ha beslutat att stadsdelsnämnden beslutar att som svar på remissen till kommunstyrelsen bifalla motionen, samt att därutöver anför följande.

I sitt svar på motionen hänvisar förvaltningen till en enkät om mobbing som förvaltningen skickade ut till samtliga grundskolor i Farsta. Enkäten skickades ut år 2001 och resultatet blev att cirka 20% av eleverna tyckte att de blev mobbade och så många som 40% ansåg att rasism förekom på våra skolor. Det är en uppseendeväckande hög andel elever som anser att de blir mobbade, närmare bestämt en av fem. Att nära hälften av eleverna anser att det förekommer rasism på våra skolor borde vara en larmklocka. Även när det gäller sexuella trakasserier är läget allvarligt. Eleverna kommer att få en återkoppling till den gjorda enkäten. Det är bra. Som ett led i den återkopplingen menar vi att motionen ska bifallas.

Många elever uppger att de saknar vuxenkontakter. I det sammanhanget är det ytterst allvarligt att skolorna har lagt åtgärdsplaner som ytterligare minskar vuxenkontakterna i skolorna. Hur ska en krympande skara vuxna på skolorna kunna vara observanta och lägga sig i det som händer på rasterna när det inte fungerar idag? Självklart måste man ta enkäter på allvar och om man får de svar man får går det inte att samtidigt vidta åtgärder som ytterligare förvärrar situationen för de elever som har det svårt. För oss är det svårt att förstå varför motionen ej bifalls.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Åke Askensten (mp) av följande lydelse.

Norrmalms stadsdelsnämnd borde ha beslutat att i huvudsak åberopa förvaltningens förslag samt att anför följande.

Grundläggande för att komma till rätta med mobbningen är att alla i skolan – rektorn, med det övergripande ansvaret, och övrig personal och eleverna – tar sitt ansvar för att förebygga mobbning och att tidigt ingripa när mobbning förekommer. Information och ökad uppmärksamhet är nödvändiga inslag i det arbetet. Den studie/undersökning som föreslås i motionen kan förhoppningsvis ge värdefull information om mobbningsproblematiken.

Motion 2001:63 av Inger Stark (v) om handlingsplan mot sexuella trakasserier och sexualiserat våld i Stockholms skolor

Utbildningsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Erik Nilsson m fl (s), Inger Stark (v) och Emilia Hagberg (mp) enligt följande.

Det är av största vikt att förvaltningen stödjer skolorna i arbetet med att nå de mål som läroplanen föreskriver när det gäller arbetet med värdegrunden. Hit hör målen om att främja jämställdhet, ge stöd för de unga att utveckla självförtroende, självkänsla, empati, respekt för olikheter och inte kränka andra. Det förebyggande arbetet som det innebär att skapa en god miljö för både elever och anställda är avgörande. Nämnden menar att arbetet mot kränkande behandling såsom sexuella trakasserier och sexualiserat våld i skolorna måste stödjas av förvaltningen. Det är också viktigt att den uppföljning som sker när det gäller skolornas arbete med värdegrunden i kvalitetsredovisningar och genom skolinspektörernas inspektioner stärks. I den utbildning som sker av skolledare bör perspektivet på kränkande behandling vidgas från individperspektivet till att även omfatta hur organisationen av verksamheten påverkar hanteringen och omfattningen av sexuella trakasserier och sexualiserat våld.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Björklund m fl (fp), Mikael Söderlund m fl (m) och Jonas Vikman (kd) enligt följande.

Ingen ska behöva acceptera att bli kallad grova könsord i skolan. Det är viktigt att alla instanser inom skolväsendet, från skolpolitiker och rektorer till lärare och föräldrar, tydligt markerar att hot, våld, trakasserier och kränkande språkbruk aldrig kommer att accepteras.

Tyvärr tar lagstiftningen i dag inte lika allvarligt på sexuella trakasserier av elever som av vuxna. I jämställdhetslagen från 1998 har en strängare lagstiftning införts mot sexuella trakasserier på arbetsplatsen. Det är viktigt att sexuella trakasserier mot elever beivras på samma sätt och att lag stiftas som ger elever samma skydd mot sexuella trakasserier som arbetstagare.

Under den borgerliga majoriteten tog utbildningsnämnden krafttag mot våld och trakasserier i skolan, bland annat antogs en omfattande policy mot mobbning och andra kränkningar i Stockholms skolor i juni 2002. Tyvärr har stadens arbete mot våld och trakasserier länge motarbetats av regeringen. Tydligast manifesteras detta i regeringens förslag till ny skollag där lärarnas och rektorernas disciplinära befogenheter har försämrats.

Som förvaltningen påpekar behövs inte fler pappersdokument och handlingsplaner än de som redan finns. Ytterligare en pärm på lärarrum och rektorsexpeditioner har liten effekt. Det viktiga är i stället att förstärka det befintliga arbetet på skolorna utifrån dagens styrdokument. Innehållet i till exempel läroplanens värdegrund och FN:s barnkonvention behöver än mer präglade verksamheten i skolan.

Motion 2001:84 av Christopher Ödmann (mp) om förbättring av matron i stadens skolor

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av ledamoten Maria Hassan m fl (s) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att bifalla motionen samt att därutöver anförda följande.

Vid sitt sammanträde den 27 mars behandlade utbildningsnämndens socialdemokraternas motion om 37 förslag för att förbättra elevhälsan. I motion sägs bland annat följande.

Goda kostvanor är nödvändigt såväl för att eleven ska kunna göra så goda skolprestationer som möjligt, som för den enskildes hälsa och välbefinnande som vuxen. Förutom att kosten är näringsmässigt väl sammansatt är en trivsamt måltidsmiljö av stor vikt.

Förslag:

Matleverantören (kommunala skolmåltiden eller privata matleverantörer) ges ett direkt ansvar för att eleverna äter skollunchen. Om t ex fler än 10 % av eleverna väljer att inte äta så får leverantören inte fullt betalt eller får lämna uppdraget. Detta för att stimulera till en dialog med eleverna om matsedeln, om hur maten smakar och om hur miljön i övrigt i skolrestaurangen är. En viktig del i detta är elevernas direkta deltagande i olika delar av skolmåltiden.

Staden ska utreda möjligheterna till att i ökad utsträckning tillaga maten på skolan, eller i så nära anslutning som möjligt till skolan.

Reservation anfördes av Marie Egnell (mp) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att bifalla motionen och i övrigt anförda följande.

Många sexåringars tillvaro idag är oerhört stressig. Ljudnivåerna är på många håll oacceptabelt höga. När sexårsverksamheten startade glömde man tyvärr bort att skolornas matsalarna inte var anpassade för så unga barn som sexåringar. Dessutom har elevantalet vuxit på många skolor. Skolmatsalarna bör snarast byggas om så att de bättre passar sexåringarnas storlek och motorik samtidigt som man ser över ljudnivåer och akustik. Lunchtiderna behöver också ses över så att lunch serveras samma tid varje dag.

För skolbarnen och de äldre ungdomarna gäller det att maten och matsalen ska vara tillräckligt lockande så att man inte frestas hoppa över lunchen och gå till kiosken istället. Det är också ganska självklart att man inte orkar koncentrera sig om man inte får i sig tillräckligt med energi därför att det inte finns tillräckligt med tid för att få i sig en ordentlig lunch.

Utifrån kunskapen om att maten och matsalsmiljön är en livligt diskuterad och ständigt återkommande fråga bland, förskolepersonal, föräldrar och barn, bör förbättringar snarast genomföras. Utbildningsförvaltningen bör tillsammans med stadsdelsförvaltningar och skolor samt erforderlig sakkunskap i staden ges i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra matron på Stockholms skolor.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Lena-Maj Anding (mp) enligt följande.

Miljöpartiet anser att matron i stadens skolor är avgörande för hur barnen i skolan orkar med undervisningen i skolan. Att uppleva en positiv matsituation ökar trivseln och är en fråga att ta upp tillsammans med eleverna i skolan för att ta tillvara deras synpunkter och förslag till förbättringar.

Motion 2002:7 av Erik Nilsson (s) om främjande av elevernas hälsa

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Erik Nilsson m fl (s), enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att bifalla motionen, samt att därutöver anförda följande.

Av tjänsteutlåtandet framgår att förvaltningen inte klarar av att ta ställning till de förslag som framförs. Mot bakgrund av att avsikten med motionen är att peka på behovet av ett helhetsgrepp vad gäller elevernas hälsa, och inte bara vid olika tidpunkter lämna enstaka förslag till förbättringar, är det beklagligt att utbildningsförvaltningen inte kan ta ställning till ett sådant helhetsförslag.

Mot bakgrund av utbildningsnämndens uppdrag måste nämnden enligt vår mening ges möjlighet att ta ställning till denna typ av helhetsförslag. Någon annan nämnd i staden kan inte göra det.

Mot bakgrund av förvaltningens skrivning avstår vi dock ifrån att kräva återremiss.

Reservation anfördes av Marie Egnell (mp) enligt följande.

Jag reserverar mig mot nämndens beslut då jag yrkade att nämnden skall besluta att som svar på motionen anför följande.

Vi stödjer självklart alla åtgärder och initiativ som tas för att förbättra elevernas hälsa. Problemet i dagsläget är att skolorna lämnas ganska ensamma i detta arbete utan stöd från politiskt håll annat än i välmenande men till intet förpliktigande ordalag. Eleverna måste alltså i stor utsträckning lita till att det finns framsynta skolledningar som dessutom måste vara skickliga i att trola med knäna då det gäller ekonomiska förutsättningar. Låt överskottet i Stockholms stads bokslut komma eleverna till del!

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av ledamoten Ola Karlsson m fl (v) enligt följande.

Vi anser att nämnden skulle ha beslutat att som svar på remissen bifalla motionen samt att därutöver anför:

Vänsterpartiet anser att motionen är alldeles utmärkt. Vi ställer oss bakom samtliga förslag och vill därför bifalla motionen. Dessutom menar vi att matleverantören ska ges ett direkt ansvar att eleverna äter skollunchen. Det handlar om att eleverna ska få god och näringsriktig mat och att portionerna ska vara tillräckligt stora så att barnen blir mätta.

Kista stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Mirja Särkiniemi m fl (s) och Gunilla Bhur m fl (v) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut med hänvisning till att vi yrkade att i huvudsak bifalla förvaltningens förslag till beslut samt därutöver anförda följande.

Förvaltningens svar på remissen "Främjandet av elevers hälsa" är bra. De synpunkterna som framkommer i svar från verksamheterna är mycket viktiga när det gäller att utveckla verksamheten. Det är oerhört viktigt att kunna minska grupperna och öka antalet vuxna runt eleverna. Detta förbättrar arbetsmiljön både för eleverna och medarbetarna.

Det finns dock ytterligare att tillägga remissvaret. Det är viktigt att också ge uttryck för hur viktig skolidrotten är för elevers välbefinnande. Det finns idag elever på de yrkesförberedande programmen på gymnasieskolan som inte klarar fysiskt att arbeta med de yrken som de har valt. Enligt forskarna beror detta främst på den minskade skolidrotten. Som exempel kan nämnas elever som går bygg- och omvårdnadsprogrammet. Grunden läggs förstås i grundskolan.

Även förslaget om fritidsklubbarna bör kommenteras. I den gemensamma budgetreservationen föreslår socialdemokraterna och vänsterpartiet att inskriven mellanstadieverksamhet skall införas igen. Vi anser att det är viktigt att barn upp till 12 år har handledd verksamhet på eftermiddagarna, tills föräldrarna kommer hem. Denna verksamhet skall integreras i skolans verksamhet.

Särskilt uttalande gjordes av Fredrik Wallén m.fl. (kd), Magnus Haglund m.fl. (m) och Lotta Gravenius m.fl. (fp) enligt följande.

Vi vill dock understryka att motionären verkligen inte sparar på antalet förslag i en enskild motion och levererar en rad idéer som är mera handlar om beslut inom staten eller landstinget än om beslut i Stockholms kommunfullmäktige.

Det bör dessutom också rimligen understrykas att ett antal av motionärens förslag redan gäller samt att ytterligare ett antal inte känns särskilt genomtänkta. T.ex. skulle det vara intressant att se hur ett "ansvar för matleverantörerna att eleverna äter skollunchen" rimligen skulle utformas...

Utbildningsnämndens förslag till ”Policy för Stockholms skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling”

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Maria Hassan m fl (s) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att förvaltningens förslag till policy godkänns och att utbildningsnämnden hemställer att kommunfullmäktige beslutar att anta ”Policy för Stockholms skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling”.

Reservation anfördes av Claes-Göran Jacobson m fl (v) enligt följande.

Vi reserverar oss mot nämndens beslut då vi yrkade att nämnden skulle besluta att förvaltningens förslag till policy återremitteras samt anför därutöver följande.

Förslaget till gemensam policy är i stort sett bra och ansluter väl till det förslag som vänsterpartiet tidigare fört fram. Det saknas dock en viktig detalj: Det är viktigt att staden i sin policy poängterar att elever och föräldrar ska vara delaktiga när en lokal handlingsplan tas fram, inte enbart diskutera den "fortlöpande". I policyn bör även tips på bra mobbningsarbete finnas med, inte bara ett antal bestämda punkter. Bra mobbningsarbete är t ex kamratstödjare, mobbningsteam med personal och mobbningsgrupp med både personal och elever. Det kan också vara bra att utse en person eller några personer som man kan tala med om mobbning, om man inte tillsätter team och grupper.

En grupp som ofta glöms bort är homo- och bisexuella samt transpersoner. Begreppet sexuella trakasserier omfattar inte riktigt den mobbning som dessa råkar ut för. I planen måste därför även ingå hur sexuell mobbning, dvs. mobbning p.g.a. könsidentifikation eller sexualitet, ska motverkas.

Förslaget till policy bör inte antas av kommunstyrelsen utan att först gå på remiss.

Reservation anfördes av Marie Egnell (mp) enligt följande.

Jag reserverar mig mot nämndens beslut då jag yrkade att nämnden skulle besluta att i huvudsak bifalla förvaltningens yttrande samt därutöver anför följande.

Policyn bör kompletteras med följande:

- ? utbildningsförvaltningen i uppdrag att erbjuda utbildning för lärare och övrig skolpersonal syfte att bättre förebygga mobbning

- ? det ska bli obligatoriskt för alla skolor att ägna tid åt inslag i undervisningen som ger stärkt självkänsla och stärkt självförtroende
- ? ge stadsdelsnämnderna i uppdrag att föra aktiva diskussioner med skolorna och elevorganisationerna om det fortsatta arbetet mot mobbning
- ? inbjuda föreläsare i konfliktlösning och ickevåld
- ? Att förebygga mobbning är ett ansvar som ska ligga på varje skola. Ska detta lyckas måste det bli en självklarhet att alla på skolan tar ansvar för att ingripa och/eller agera så att tendenser till mobbning stoppas så tidigt som möjligt. Det största ansvaret ska dock skolledningen ha. Det är av avgörande betydelse att alla vet att skolledningen inte accepterar mobbning. Elever, lärare och övrig skolpersonal som ingriper mot mobbning ska veta att de har skollledningens stöd.

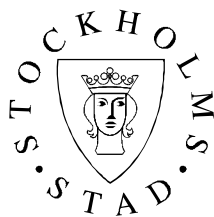
Skolans handlingsplaner och strategier är till för att alla ska känna till vad som gäller. Barn och ungdomar måste veta att det är tillåtet och viktigt att rapportera sådant som inte hör hemma i skolan; mobbning, knivar, nazistiska uttryck, kränkande könsord, droger m.m. Alla ska känna till att allt sådant ska åtgärdas så tidigt som möjligt.

En av de allra viktigaste saker som skolan ska ta ansvar för är att stödja barn och ungdomar i deras personliga utveckling till mogna vuxna människor. Detta står uttryckligen skrivet i Läroplanen som är ett mycket genomarbetat och bra styrdokument. Det är ingen annan instans i samhället som möter unga människor under så lång tid och så nära som skolan. Om vi ska lyckas få en mer positiv samhällsutveckling med fler människor som mår bättre med sig själva och inte i så stor utsträckning hänger sig åt diverse destruktiva beteenden måste skolan på allvar avsätta tid för att främja elevernas sociala utveckling.

Barn och ungdomar ser och upplever våld i sin vardag och genom medier m.m. Idag finns det många fler kända "förebilder" för våld i vår värld än förebilder som förespråkar icke våld. Skolan ska ge utrymme att prata om detta, både med barnen och med föräldrarna.

Jagstärkande inslag i undervisningen som ger stärkt självkänsla och självförtroende, förmåga att stå emot grupptryck, konstruktiva sätt att lösa konflikter och hantera känslor - allt detta är livsviktiga färdigheter som motverkar mobbning. Det bör bli obligatoriskt för alla skolor att ägna tid åt detta. Inbjudna föreläsare m.fl. som kan visa på konfliktlösning utan våld borde också bli ett självklart inslag i skolorna. Idag är det oerhört viktigt att diskussioner kring moral, etik, våld, droger m.m. förs kontinuerligt.

Utan föräldrarnas möjlighet att få tid till förståelse för situationen och deras aktiva medverkan i att se till att barnens skolmiljö är trygg är det svårt för skolan att komma någon vart. Skolan ska fungera som en mötesplats för föräldrar, skolpersonal och elever där alla har ett gemensamt ansvar.

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2000:70

2000:70

Motion av Erik Nilsson (s) om åtgärder för att förbättra elevernas kost-, motion- och hälsofrågor

Konsekvenser av en senare start av skoldagen och frukost i skolan

Av bland annat skolhälsovårdens verksamhetsrapport för läsåret 1999/2000 framgår att många elever känner trötthet och att detta negativt påverkar elevernas prestationer i skolan. Tillräckligt med sömn och goda matvanor är av i detta sammanhang av avgörande betydelse. Enligt skolhälso rapporten gäller detta i synnerhet de elever som skolhälsovården anser tillhör grupper med en riskabel livsstil vad gäller kost, motion och hälsa.

Flera skolor i bland annat Stockholm har för att skapa bättre studieförutsättningar för eleverna såväl senarelagt skoldagens början som gett eleverna möjlighet att äta frukost i skolan.

För oss socialdemokrater är det viktigt att skapa förutsättningar för skolorna att skapa så goda möjligheter som möjligt för alla elever att utifrån sina förutsättningar göra en så god skolprestation som möjligt.

Mot denna bakgrund bör staden utifrån de kunskaper som finns om barn och ungdomars behov av sömn och näring, samt erfarenheterna från de skolor som prövat en senare start av skoldagen och frukost i skolan, göra en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers kost-, motion och hälsofrågor och därmed deras skolprestationer.

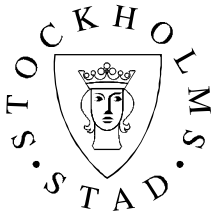
Utifrån en sådan analys bör sedan övervägas hur bland annat resursfördelningssystemet kan justeras för att skapa incitament för de skolor som vill förändra sin verksamhet på ett sådant sätt att elevernas kost-, motion- och hälsofrågor gynnas.

Förslag till beslut:

Utbildningsnämnden ges i uppdrag att utifrån vad som anges i motionen göra en analys av vilka åtgärder skolan kan vidta för att förbättra elevers kost-, motion och hälsofrågor och därmed deras skolprestationer.

Stockholm den 11 december 2000

Erik Nilsson

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2001:61

2001:61

Motion av Malte Sigemalm (s) om undersökning av mobbningsfrekvens inom Stockholms skolor

I Stockholms skolor förs en diskussion om barn som mobbas, och vilka insatser som skall vidtagas från skolans sida och vilka politiska beslut som skall fattas för att komma tillrätta med problemet.

Mobbning är inget nytt bland elever, det har förekommit så länge elever har gått i skolan.

Dessvärre är detta ett stort problem. Att flytta mobbande eller mobbade elever är på sikt ingen lösning. Resurser bör sättas in redan på ett mycket tidigt skede då de första tecknen på mobbning visar sig.

Tyvärr är det enbart mobbning mellan elever som uppmärksammas och som diskuteras i media och inom skolvärlden.

Det finns ett stort mörkertal om hur mobbning uppkommer och varför vissa elever blir utsatta för denna synnerligen otrevliga asociala verksamhet och bemötande.

Bland eleverna i Stockholms skolor har ingen undersökt hur eleverna uppfattar mobbning, eller vilka det är som utför mobbning. Det förekommer även en tyst mobbning från vuxna inom skolvärlden. Det behöver inte vara uttalad mobbning det kan vara en känsla, tonfall eller vilka elever som alltid favoriseras av lärare eller annan skolpersonal.

Det är svårt för elever att klart uttala inför andra elever, föräldrar etc. om upplevelser från skolpersonals sida.

Det bör genomföras undersökningar bland Stockholms elever om hur man uppfattar mobbning, varför den uppstår och vilka det är som mobbar.

Att elever mår dåligt i skolan kan även handla om hur man inom skoldagen uppfattar sin vardag. Exempelvis hur har man schemalagt från skolans sida

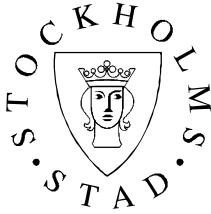
den viktiga lunchtiden. Även om det på schemat står att lunchen är en timme, så kan planering från skolans sida vara att man delat in lunchtimmen i ½ timme för att efter en ½ timme släppa in resterande elever etc.

Jag hemställer att kommunfullmäktige beslutar att

1. uppdra åt stadens ledning att tillsammans med stadsdelsnämnder initiera en långtgående studie om mobbning tillsammans med elever/lärare, i enlighet med motionens intentioner
2. i undersökningen belysa och få fram elever och lärares åsikter om den dagliga psykiska arbetsmiljön.

Stockholm den 15 oktober 2001

Malte Sigemalm

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2001:63

2001:63

Motion av Inger Stark (v) om handlingsplan mot sexuella trakasserier och sexualiserat våld i Stockholms skolor

”Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhälle vilar på. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska förmedla.”(Lpo-94, skolans värdegrund och uppdrag)

Skolan ska vara en trygg och säker arbetsplats för både flickor och pojkar. I skolan ska demokrati, jämlikhet och solidaritet råda. Sedan den nya skollagen trädde i kraft 1 januari 1998 ska **alla** som verkar inom skolan ansvara för att **ingen** elev utsätts för sexuella trakasserier eller könsmobbing. Rektor har som skolledare ett särskilt ansvar för att motverka kränkande behandling, mobbing och trakasserier av olika slag. Kommunen har som arbetsgivare det övergripande ansvaret och skolverket har ett tillsynsansvar.

Enligt barnkonventionen skall alla lämpliga åtgärder vidtas för att förhindra att barn utsätts för fysiskt och psykiskt våld, skada eller övergrepp. Enligt FN:s barnkonvention är man barn upp till 18 års ålder. Följande citat kommer från barnkonventionens artikel 19.

Barnkonventionen, artikel 19: ”Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavare eller annan persons vård.”

Hur definierar vi då sexuella trakasserier? Lämpligt är enligt min åsikt att använda sig av EU:s definition och jämställdhetslagen. EU-kommissionen har i sin handledning om hur man bekämpar sexuella trakasserier på arbetsplatsen definierat sexuella trakasserier så här:

”Sexuella trakasserier är ord eller handlingar av sexuellt slag som orsakar att den som utsätts känner sig kränkt, rädd eller på annat sätt illa till mods. Kännetecknande för sexuella trakasserier är att de är ovälkomna och oönskade. **Det är den som utsätts för orden eller handlingarna som avgör om de accepteras och är välkomna eller om de är kränkande och ovälkomna.**” Enligt 6§ andra stycket jämställdhetslagen (1991:433, lydelsen ändrad 1/7-98 genom SFS 1998:208):”**Med sexuella trakasserier avses sådant ovälkommet uppträdande grundat på kön eller ovälkommet uppträdande av sexuell natur som kränker arbetstagarens integritet i arbetet.**”

Sexuella trakasserier inryms under begreppet kränkande behandling. Det är en form av mobbing som har könet som utgångspunkt. Som all form av mobbing är det en maktdemonstration. Sexuella trakasserier innebär nedvärdering eller förnedring på grund av kön; det är det centrala. Viktigt i de här definitionerna är att tyngdpunkten läggs på hur den som blir utsatt för visst beteende uppfattar detta och inte vilka eventuella motiv som den som trakasserar har för sitt beteende. Tyvärr innefattas inte elever idag av jämställdhetslagen, endast personal, men eftersom skolan är våra barn och ungdomars arbetsplats bör dessa definitioner självklart även innefatta eleverna. I avvaktan på att riksdagen åtgärdar detta måste vi agera som om eleverna omfattades av jämställdhetslagen. Viktigt i sammanhanget är att även de kränkande språkbruk som förekommer på våra skolor och i huvudsak riktas mot flickor och kvinnliga lärare är att betrakta som sexuella trakasserier.

Enligt en undersökning som publicerades av Stockholms skolors informationsenhet 1996 uppgav cirka hälften av de tillfrågade flickorna i årskurs 9 och gymnasiets årskurs 1 att de utsatts för sexuella trakasserier. Studien kallades för ”Stopp för sexuella trakasserier – om sexuella trakasserier i skolmiljö.” Enkäten besvarades av 714 flickor i ovannämnda årskurser. 47% hade varit utsatta för trakasserier, mestadels var förövaren en jämnårig pojke. 8% av flickorna hade blivit utsatta av en lärare och 2% av andra flickor. Detta är skrämmande siffror och vi kan nog anta att problemen inte har blivit mindre. Dessutom tog undersökningen inte upp de trakasserier som homo- och bisexuella elever utsätts för. Ett handlingsprogram i Stockholms skolor måste naturligtvis ta upp även de elevernas problem.

Skolorna har i allmänhet svårt att hantera problemen, även om dessa rapporteras till skolledningen. Särskilt valhäft var agerandet om förövaren var

en vuxen person. Flickorna är uppgivna och känner sig övergivna och svikna av vuxna. Skolorna saknar beredskap att ta itu med problemet, många vuxna i skolan väljer att blunda eller skyfflar över ansvaret på föräldrarna. Dock är det så att kränkande behandling som sker i skolan måste åtgärdas i skolan. Enligt skollagen har skolorna ansvar!

Studien visar även att det finns ett samband mellan förekomsten av sexualiserad jargong/sexuella trakasserier och fördelningen flickor/pojkar i klassen. Trakasserier förekommer tre gånger så ofta i klasser med en flickandel under 25%. Skolorna å sin sida uppgav att de sällan eller aldrig hade problem med sexuella trakasserier; därför fanns varken handlingsplan eller beredskap. Undersökningen visar tydligt att problemen finns; trots detta finns det skolor som inte ser problemet. Därför behöver skolorna de redskap som en handlingsplan ska vara för att kunna utföra sitt uppdrag.

I Lpo 94, läroplanen för grundskolan, står det: **”Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket pojkar och flickor bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar att motverka traditionella könsmonster. Den skall ge utrymme för elever att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet.”** (se även Lpf 94, läroplanen för de frivilliga skolformerna.)

Ett aktivt och medvetet jämställdhetsarbete och strategier för att motverka sexuella trakasserier och könsmobbing är således inga nya arbetsuppgifter för skolorna. De ingår som en del i läroplanen. I skolverkets rapport nr 180 – ”Nationella kvalitetsgranskningar 1999” – framgår det tydligt vilka förutsättningar som krävs för att arbete mot kränkande behandling ska ha förutsättningar att lyckas. Förekomsten av kränkande behandling är i många fall en avspeglning av de strukturella förhållandena i skolan: det allmänna klimatet, de rådande värderingarna och hur verksamheten är organiserad. Det är skillnad mellan en skola där det sociala klimatet präglas av tvång och social hierarki och en annan som ger ansvar och där de vuxna kontinuerligt arbetar för att bygga ett demokratiskt och jämställt förhållningssätt.

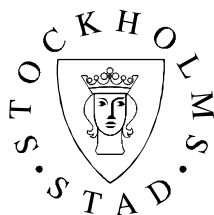
Med hänvisning till ovanstående föreslår jag fullmäktige besluta att

1. alla Stockholms skolor ska ha handlingsplaner mot sexuella trakasserier och könsmobbing
2. alla Stockholms skolor skall köpa in JämO:s handbok mot könsmobbing i skolan

3. utbildningsförvaltningen får i uppdrag att arbeta fram en handlingsplan mot sexuella trakasserier och könsmobbing som stadens skolor kan använda
4. utbildningsförvaltningen får i uppdrag att göra detta tillsammans med sakkunniga på JämO.

Stockholm den 5 november 2001

Inger Stark

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2001:84

2001:84

Motion av Christopher Ödmann (mp) om förbättring av matron i stadens skolor

Sexåringarnas vardag är stressig, ljudnivåerna är höga. Dessutom är matsalarna inte anpassade för så unga barn som sexåringar.

Hur många vuxna skulle vilja äta lunch klockan 10:20 om man kommit till jobbet klockan 8:00? Lunch vid 11.00 borde vara den tidigaste tidpunkten om eleverna ska kunna ha skuggan av en chans att få i sig tillräckligt med mat. Detta framhåller också Skolhälsan i sin årliga verksamhetsberättelse. Där talas också om vikten av att ha samma lunchtid varje dag.

Och vem vill känna sig tvungen att kasta i sig maten för att det kommer några ”större” efter? Elevantalet har växt på många skolor, men skolmatsalen har inte byggts om.

Den undersökning som genomfördes 2001 bland föräldrar till sexåringar i skolan visade att detta är ett område som får hård kritik. Några åtgärder för att förbättra situationen har ännu ej genomförts i Stockholm. För skolbarnen och ungdomarna gäller det att maten och matsalen ska vara tillräckligt lockande. Annars finns risken att de går till kiosken istället. Det är ganska självklart att man inte orkar koncentrera sig om man inte får i sig tillräckligt med energi för att det inte finns tillräckligt med tid att få i sig en ordentlig lunch.

Utifrån kunskapen om att maten och matsalsmiljön är en livligt diskuterad och ständigt återkommande fråga bland, förskolepersonal, föräldrar och barn, anser jag att förbättringar snarast bör genomföras. Skolmatsalarna bör byggas om så att de bättre passar sexåringarnas storlek och motorik samtidigt som man ser över ljudnivåer och akustik.

Det är dessvärre uppenbart att utbildningsförvaltningens knappa resurser idag inte längre räcker till att på ett demokratiskt tillfredsställande sätt genomföra viktiga undersökningar och föreslå åtgärder. Förutom att detta är ett

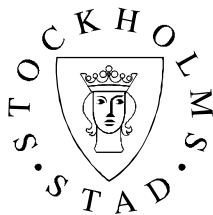
demokratiskt problem riskeras stadens sexåringar hälsa och livskvalitet. Detta anser jag är helt oacceptabelt.

Med anledning av ovanstående yrkar jag att kommunfullmäktige beslutar att

1. ge kommunstyrelsen i uppdrag att tillsammans med stadsdelsnämnderna göra en inventering och en åtgärdsplan för att kunna erbjuda bättre och lugnare miljö i samband med lunchen i skolan
2. redovisa de ekonomiska konsekvenserna t ex i form av ombyggnader av skolmatsalar.

Stockholm den 14 december 2001

Christopher Ödmann

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2002:7

2002:7

Motion av Erik Nilsson (s) om främjande av elevernas hälsa

Det finns tydliga larmsignaler om att allt fler elever upplever stress och att många elever har bristande kost- och motionsvanor. I dag har 10 procent av eleverna i årskurs 8 sådana vanor att skolhälsovården anger att de har en livsstil som är riskabel eller hälsofarlig.

De redovisade faktauppgifterna om elevernas hälsa visar att det finns betydande skillnader utifrån elevernas kön, sociala bakgrund och om elevens förälder är född i Sverige eller utomlands.

De redovisade faktauppgifterna visar även att skolorna i allt större utsträckning tvingas söka extra resurser för att klara sin uppgift att erbjuda alla elever en god skolgång.

- ? 46 procent av flickorna och 26 procent av pojkarna i åldern 13-18 år känner sig alltid eller ofta stressade i skolan.
- ? Fyra av tio elever i åldern 10 till 18 år är ofta spända och nervösa, vart sjätte barn/ ungdom är ofta ledsen eller nere.
- ? 40 procent av Stockholms högstadie- och gymnasieelever med föräldrar födda utomlands hoppar över den dagliga frukosten. Motsvarande grupp bland elever med Sverigefödda föräldrar är 18 procent.

I Skärholmen och Rinkeby saknar var tredje elev i årskurs 4 en fritidsaktivitet. I Älvsjö och på Östermalm saknar var tionde fjärdeklassare en fritidsaktivitet.

Dessa faktauppgifter är allvarliga ur ett rent hälsoperspektiv, framförallt när vi vet att vi grundlägger vår framtida hälsa och välbefinnande under barn och ungdomstiden. Det är också allvarligt för de ungas möjlighet till lärande eftersom det finns ett tydlig samband mellan god hälsa och förmåga till lärande. Vi vet att det inte finns något motsatsförhållande mellan en skola som

grundlägger en god hälsa och goda studieresultat. Tvärtom är det så att samma faktor som är viktiga för elevernas lärande och utveckling också är avgörande för elevernas hälsa och välbefinnande.

Mot denna bakgrund anser Socialdemokraterna i Stockholms stadshus att det krävs en samlad politik för att främja stockholms elevernas hälsa och välbefinnande.

Socialdemokraterna i Stockholm har presenterat ett program för hur staden kan främja elevernas hälsa. Rapporten biläggs till denna motion.

Utifrån analysen i rapporten har vi följande förslag till åtgärder:

- ? Ökade resurser till förskolan och skolan för att minska grupperna.
- ? För att motverka hälsoskillnaderna mellan ungdomar i olika delar av staden krävs att en större del än i dag fördelas till stadsdelsnämnderna utifrån de behov som finns i stadsdelen utifrån invånarnas inkomster etc. (s k socioekonomiska kriterier).
- ? Ökade resurser till barn med behov av särskilt stöd.
- ? Alla skolor ska vidta konkreta åtgärder för att minska elevernas stress.
- ? Alla elever måste ges goda möjligheter att göra sina läxor.
- ? Att sprida goda exempel på hur olika skolor arbetar med att ge utrymme för eleverna att samtala om t ex relationer och existentiella frågor.
- ? Utredda hur betygen påverkar elevernas stress och om, och i så fall varför, betygsstressen ökat under de senaste åren.
- ? Staden tar initiativ till ett försöksprojekt med skolor som vill pröva olika modeller för att bättre anpassa skoldagens tider till elevernas dygnsrytm.
- ? Matleverantören ges ett direkt ansvar för att eleverna äter skollunchen.
- ? Staden ska utreda möjligheterna till att i ökad utsträckning tillaga maten på skolan.
- ? Under en försöksperiod ska de skolor som väljer att erbjuda eleverna frukost i skolan få ekonomisk kompensation för detta.
- ? Staden ska anställa en kostkonsulent/dietist vars uppgift är att ge stöd och råd till skolorna i skolmåltidsfrågor.
- ? Staden tar fram ett handlingsprogram för stöd till elever med övervikt eller någon form av ätstörning.
- ? Skolan ska erbjuda föräldrar muntlig och skriftlig information om barn och ungdomars kostbehov och behov av fysisk aktivitet.
- ? Staden ska starta ett Centra för utveckling av elevernas hälsa.
- ? Idrottsämnet måste stärkas.

- ? Staden erbjuder alla elever i årskurs 4–6 möjlighet att vara med i en fritidsklubb.
- ? Staden erbjuder föreningar att utöka ”pröva på verksamhet” för årskurserna 7–9 till fler grund- och gymnasieskolor.
- ? Staden ska ytterligare stimulera skolidrotten genom att extra ekonomiskt stöd till föreningar som erbjuder elever ”pröva-på-verksamhet”.
- ? De allmännyttiga bostadsföretagen bör utveckla sitt utbud av fritidsverksamheter för ungdomar.
- ? I varje skola ska finnas ett elevvårdsteam som har tillgång till skolsköterska, psykolog, kurator, läkare, studie- och yrkesvägledare och specialpedagog.
- ? Staden ska erbjuda landstinget att överta ansvaret för skolhälsovården för sexåringar.
- ? Årligen redovisa resurserna för skolhälsovård för samtliga gymnasie- och grundskolor, såväl kommunala som fristående skolor.
- ? Skolhälsans resurser ska förstärkas så att ytterligare psykiatriker kan anställas.
- ? Förstärka skolhälsovårdspersonalens möjligheter till kompetensutveckling.
- ? Att kommunfullmäktige antar riktlinjer för skolpsykolog och skolkuratorsverksamheten som tydligt definierar vilka mål och krav som gäller för alla skolor som finansieras av staden.
- ? Att skolhälsovårdens och elevvårdens årsrapporter presenteras gemensamt.
- ? Kartlägga antalet psykologer och kuratorer i skolan (kommunala och fristående) och att behovet av dessa kompetenser i skolan analyseras.
- ? Stödja skolorna i deras framtagande av krisplaner och rutiner för krishantering.
- ? Att orsakerna till frånvaro, störande beteende och skoltrötthet utreds.
- ? Det specialpedagogiska centret ska erbjuda skolorna specialpedagogisk kompetens.
- ? Vid rekrytering av lärare till staden ska framgå att staden särskilt värdesätter att den sökande har läst specialpedagogik eller på annat sätt tillägnat sig likvärdig kompetens.
- ? Staden ska i betydligt större utsträckning än i dag erbjuda lärare som arbetat t ex fem år i staden att på halvtid med bibehållen lön läsa in Lärarhögskolans specialpedagogiska program.

- ? Staden ska föreslå landstinget att man gemensamt inrättar ett antal gemensamma resurscentra för barn med neuropsykiatriska problem.
- ? Stadsnämnderna ska se till att det samarbetet mellan socialtjänsten och elevvårdsteamerna på skolorna fungerar på ett bra sätt.
- ? Staden föreslår landstinget att tillsammans utreda hur möjligheterna att gemensamt starta resurscentra för barn med neuropsykiatriska problem.
- ? Staden ska verka för att lagstiftningen skärps så att alla elever erbjuds en likvärdig skolhälsovård och att alla elever vars skolgång finansieras av staden omfattas av samma generella hälsoprogram.
- ? För att ge alla elever i Stockholm rätt till en god idrottsundervisning ska staden begära av regeringen att de fristående skolor som väljer att koncentrationsläsa idrott inte ska ha rätt till skolpeng.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår jag att kommunfullmäktige beslutar att anta ett program för att främja elevernas hälsa i enlighet med ovanstående förslag.

Stockholm den 21 januari 2002

Erik Nilsson

Policy för Stockholms skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling

Stockholms skolor har som mål att förmedla utbildning och främja elevers utveckling till ansvarskännande, empatiska samhällsmedlemmar som visar respekt för människors lika värde. Barn och ungdomar har rätt till utbildning och skolgången i Stockholms skolor utformas i enlighet med *de grund-läggande värden som återges i läroplanerna för grund och gymnasieskolan*. Det innebär att skolan verkar under demokratiska arbetsformer och att skolan förmedlar kunskaper och förståelse för de demokratiska värdena. Att bibringa eleverna förmåga att kommunicera med andra i svåra och komplexa frågor är också en del av skolans demokratiuppdrag.

En förutsättning för lärande och utveckling mot ökat ansvar och mognad är att eleverna erbjuds en trygg skolmiljö, där trivsel och arbetsro råder. *Ingen ska behöva vara rädd att gå till skolan*. En trygg och trivsamt miljö erhålls genom att personalen i skolan medvetet och engagerat, tillsammans med elever och föräldrar, sluter upp bakom en gemensam värdegrund och tydliga ordnings-regler. De vuxnas hållning, rutiner och beteende har i värdegrundsfrågor en avgörande betydelse. Värdegrundsarbetet leds av rektor. Arbetet med att skapa en god och trygg miljö fördjupas och vidareutvecklas genom systematisk uppföljning och utvärdering.

Kränkande behandling, som mobbning, rasism, sexuella trakasserier, kränkande språkbruk, våld och hot får inte förekomma i skolans arbetsmiljö. Alla former av kränkande behandling motverkas aktivt, såväl bland elever som bland personal vid skolan. Mobbning och andra kränkningar får konsekvenser på både kort och lång sikt. Utsatta elever får traumatiska upplevelser som kan ge psykiska skador och svårigheter att nå kunskapsmålen. Elever som mobbas är ofta aggressiva och *lär sig läsa av* andras svaga punkter. De kan därför bli mycket manipulativa. Eftersom mobbning är ett gruppfenomen är det inte bara den som mobbas som drabbas utan även elever runt omkring. De kan åse mobbningen och de kan medverka för att själva inte riskera bli utsatta. Vilket i sin tur påverkar klimatet i klassen och i skolan och inverkar negativt på elevernas förutsättningar och lust att lära.

Stockholms skolor skall arbeta aktivt för att förebygga kränkande behandling som mobbning, rasism, sexuella trakasserier, våld och hot.

I Stockholms skolor skall skolans grundläggande värden vara levande och integrerade i det vardagliga arbetet.

Varje skola skall ha en handlingsplan mot mobbning och andra kränkningar.

Varje skola har att följa lagar, förordningar och övriga föreskrifter vad gäller beslut, dokumentation, sekretess och förvaring av handlingar vad gäller samtliga mobbningsärenden.

Stockholms skolors arbete mot mobbning och kränkande behandling innebär:

I. Arbete med värdegrunden

Varje skola formulerar en gemensam värdegrund baserad *på läroplanerna* och på skolans *övriga* styrdokument.

Arbetet med skolans värdegrund beskrivs och värdegrunden läggs fast i skolans arbetsplan.

Värdegrunden tydliggör dialogens och relationens betydelse för individers utveckling och demokratiska fostran.

Det är allas ansvar; skolans personal, elever och föräldrar att hålla den gemensamma värdegrunden levande i vardagen.

Rektor ansvarar för styrningen av värdegrundsarbetet när det gäller mål, samordning, kompetensutveckling, dokumentation och utvärdering.

II. Förebyggande arbetsmiljöarbete

Rektor har det yttersta ansvaret för att arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets författningar följs och rektor klargör att kränkande särbehandling inte accepteras i verksamheten.

Samtliga som arbetar i skolan arbetar aktivt och engagerat för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling. Lärarna har ett särskilt ansvar att uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka mobbning och andra kränkningar.

Senast fr.o.m. år 7 utses elevskyddsombud. Elevskyddsombuden ska delta i diskussionerna om skolans arbetsmiljö i skolans skyddskommitté/samverkansgrupp.

De vuxna i skolan är överens om hur skolans normer och regler implementeras, tillämpas och följs upp.

Den fysiska miljöns betydelse för uppkomsten av mobbning uppmärksammas.

Varje skola har en handlingsplan mot mobbning, rasistiskt beteende, sexuella trakasserier och andra kränkningar. Rektor ansvarar för att handlingsplanen upprättas, genomförs, följs upp och utvärderas.

Handlingsplanen är väl förankrad bland all personal och tillämpas på samma sätt av alla.

Skolans handlingsplan mot mobbning är känd av alla på skolan och diskuteras återkommande bland elever, föräldrar och personal.

Skolans handlingsplan mot mobbning och andra kränkningar är ett sammanhållet dokument som innehåller följande delar: en definition av vad som är mobbning och hur mobbning kan ta sig i uttryck, vilka särskilda resurser skolan har för att förebygga och motverka mobbning samt ansvars – och rollfördelning emellan, en övergripande strategi och planeringen av olika förebyggande insatser, en arbetsmodell med konkreta rutiner för ett snabbt agerande om mobbning eller våld inträffar, en strategi för information till olika målgrupper när något händer samt hur skolans uppföljnings- och utvärderingsarbete bedrivs.

Skolpersonal och elever fortbildas och föräldrar informeras återkommande i frågor kring mobbning som fenomen, tillämpliga författningar och hur man skapar en god arbetsmiljö i skolan.

Allt arbete med att skapa en trygg arbetsmiljö för eleverna dokumenteras och utvärderas, samtidigt med skolans arbetsplan, vid de årliga kvalitetsredovisningarna. Allvarliga tillbud bland anställda och elever utreds och årliga sammanställningar görs för att användas i det förebyggande arbetsmiljöarbetet.

III. Insatser vid mobbning och andra kränkningar

Vid tecken på mobbning reagerar personalen snabbt och i enlighet med skolans handlingsplan.

Den mobbade garanteras skydd och erbjuds stöd.

Varje mobbningsärende utreds och dokumenteras. I dokumentationen ska finnas en beskrivning av vad som förevarit, samtal med de inblandade, ev. tidigare händelser, hur man gått tillväga då, beskrivning av lämpliga åtgärder, vem som är ansvarig för vad, tidsplan samt utvärdering och uppföljning av åtgärderna. Dokumentationen blir allmän handling, som kan omfattas av sekretess enligt sekretesslagen

Kontakt och samverkan med föräldrar sker så snart en omyndig elev är inblandad i mobbning och andra kränkande handlingar.

Om en elev behöver särskilda stödåtgärder tillser rektor att åtgärdsprogram utarbetas som sedan följs upp och utvärderas.

Vid svåra personskador och tillbud som inneburit allvarlig fara för liv och hälsa underrättas omedelbart Arbetsmiljöverket, Arbetsmiljöinspektionen samt förvaltningsdirektören.

Skolans disciplinära påföljder prövas. Skolan har ett ansvar för att dess elever garanteras en trygg skolgång, varför möjligheten att flytta den mobbade kan behöva prövas. Brott polisanmäls. Skolan samverkar med och, när så är påkallat, anmäler till socialtjänsten.

Insatta åtgärders effekt kontrolleras.

Aktuella lagrum

Skolans arbete mot mobbning regleras dels i skollagen, dels i arbetsmiljölagen. Ansvar för detta preciseras i Lpo 94 och Lpf 94.

Stödåtgärder i grundskolan regleras i grundskoleförordningen 5 kap. och disciplinära åtgärder i 6 kap. Åtgärder för elevers tillrättaförande vid gymnasieskolan återges i gymnasieförordningen 6 kap.

Om dokumentation vid mobbningsärende har JO uttalat sig, JO 1999/2000.

Sekretess av allmänna handlingar regleras i 7 kap. Sekretesslagen.

I arbetsmiljölagens mening betraktas skolan som en arbetsplats jämförbar med andra arbetsplatser. Detta innebär att elever från och med första skolåret i allt väsentligt omfattas av arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets författningar.

Systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 1996:6) och Kränkande särbehandling (AFS 1993:17).

Bestämmelserna om elevskyddsombud finns i 6 kap. arbetsmiljölagen samt i arbetsmiljöförordningen.

Anmälan till socialtjänsten 14:1 Socialtjänstlagen.